

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Historie sedleckého karneru od 2. poloviny 14. století do
2. poloviny 18. století ve vztahu k okolním kostnicím**

**History of the ossuary in Sedlec, from the second half of the
14th century to the second half of the 18th century, in relation with
the ossuaries in the surroundings**

Bakalářská diplomová práce

Obor: historie

Tereza Veselá

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michaela Antonín Malaníková, Ph.D.

Olomouc 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny a literaturu. V Olomouci dne 4.4.2022

.....

Podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. et Mgr. Michaela Antonín Malaníkové, Ph.D. za odborné vedení práce, trpělivost a rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. Dále poděkování patří Římskokatolické farnosti Kutná Hora – Sedlec za ochotný přístup a podporu v mé práci.

Obsah

1. Úvod	1
2. Smrt a pohřbívání	6
3. Kostnice	8
4. Cisterciácký řád v českých zemích.....	11
5. Dějiny sedleckého kláštera a jeho vztahy s Malínem a Kutnou Horou.....	13
6. Sedlecký hřbitov	19
7. Sedlecký karner	24
7.1. Popis	24
7.2. Historie sedleckého karneru	26
7.3. Kosterní výzdoba.....	31
7.4. Využití karneru	35
8. Kaple Božího těla v Kutné Hoře ve srovnání se sedleckým karnerem	37
9. Malínská kostnice ve srovnání se sedleckým karnerem.....	42
10. Závěr.....	45
11. Seznam pramenů a literatury	47
12. Resumé	53
13. Obrazová příloha	54
13.1. Sedlecký karner.....	54
13.2. Kaple Božího těla.....	69
13.3. Malínská kostnice	74

1. Úvod

Sedlecká kostnice u Kutné Hory patří se svou ojedinělou výzdobou k jednomu z nejatraktivnějších turistických míst v České republice, avšak historie tohoto místa je zmapována minimálně. Kostnice jako taková je v tomto směru zastíněna slávou blízké katedrály Nanebevzetí Panny Marie a svatého Jana Křtitele, první katedrálou francouzského typu na našem území. Jejímú věhlasu napomohla i přestavba v 18. století Janem Blažejem Santinim-Aichelem ve stylu barokní gotiky. Obě tyto stavby byly součástí sedleckého kláštera. Navíc, jen o pár kilometrů dále je v centru Kutné Hory chrám sv. Barbory. Už méně známou skutečností je to, že i tato katedrála měla vlastní kostnici. Dnes ji známe pod názvem kaple Božího těla a navštívit ji můžeme i dnes. Nachází se jen pár metrů od vchodu do gotické katedrály, lidské ostatky však již v interiéru nenalezneme.

Sedlecká kostnice není na rozdíl od dvou výše zmiňovaných kutnohorských katedrál zapsána na seznamu UNESCO, ale i přesto se řadí mezi nejnavštěvovanější památky u nás. Nejčastěji o ní v médiích slyšíme ve spojitosti s množstvím turistů, kteří ji každoročně navštíví, či potřebou financí na její rekonstrukci, která probíhá již několik let a ani zdaleka není u konce. Je ale nutné si uvědomit, že tato památka není jen pouhou turistickou atrakcí, jak se to může jevit dnes, ale jedná se zároveň o místo s bohatou historií a hlubokou myšlenkou.

Kostel Všech svatých neboli kostnici v Sedlci můžeme označit jako dvoupatrovou budovu nazývanou karnier (hřbitovní kaple s kostnicí v podzemí).¹ Spodní část sloužila k ukládání kostí a nahoře se nacházela kaple, kde probíhaly mše. Budova vznikla ve 2. polovině 14. století na místě, kde se již dříve nacházel klášterní hřbitov označovaný jako svaté pole, tedy místo, kam byla dovezena půda z Jeruzaléma. Můžeme se ptát do jaké míry se jedná pouze o legendu a pokusit se nalézt fakta, která tento příběh přibližují realitě.

Zajímavé je i blízké umístění další kostnice, která se nacházela v již zmiňované kapli Božího těla. Ne nadarmo se Kutné Hoře říká město dvou katedrál, zřejmě to je důvodem duplikace i dalších objektů. Kaple Božího těla pochází také z konce 14. století, nabízí se proto otázka, zda fungovaly tyto kostnice nezávisle na sobě či byl

¹ Mráz, Bohumír – Rojan, Raoul: *Malý slovník výtvarného umění*. Praha 1996, s. 93.

mezi místy nějaký vzájemný vztah? Z tohoto důvodu se zaměříme i na vztahy sedleckého kláštera s městem Kutnou Horou.

Ještě blíže k sedleckému karneru je umístěna kostnice v Malíně při kostele sv. Štěpána, která je až z barokního období, avšak inspirace slavnou sedleckou kostnicí je zde zřejmá. Zkusíme zjistit, zdali i zde se náhodou nenacházela nějaká starší kostnice a opět nahlédneme do vzájemných vztahů se sedleckým klášterem.

Poslední stavbou, která nám měla posloužit ke zkoumání širšího kontextu existence kostnic z okolí, měla být původně kostnice kolínská, která se nachází v areálu chrámu svatého Bartoloměje. Zdejší kostnice je sice až z 18. století, avšak místa spojuje podobný princip ostentativní prezentace. Nakonec byla z práce vyjmuta, jelikož nezapadá do společné historie a vztahů předchozích tří míst, tedy Malína, Sedlce a Kutné Hory. Historie těchto míst je natolik provázaná, že by Kolín s vlastní kostnicí byl mimo kontext práce.

Dějiny sedleckého karneru musíme sledovat v kontextu historie sedleckého opatství. Jako zdroj pramenů pro sledování dějin opatství nám poslouží především *fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801)* uložený ve Státním oblastním archivu v Třeboni.² Kostnice je zde zmíněna v minimální míře, jelikož dochované archiválie jsou spíše torzovité. Do 1. poloviny 13. století se dochovalo pouze pár listin. Bohužel nemáme k dispozici žádnou středověkou kroniku. I tak nám tento fond pomůže zorientovat se v dějinách klášterního komplexu. Jako další pramen využijeme *Zbraslavskou kroniku*, kde je sedlecký klášter mnohokrát zmiňován, jelikož se jedná o mateřský klášter Zbraslavi.³ Bohatým zdrojem informací je také *Hystorya kláštera Sedleckého, řádu svatého Cistercienského (1630)* od Šimona Eustacha Kapihorského, mnicha, který žil v 17. století.⁴ Ze stejné doby máme informace i od Jana Kořínka, jezuitského kněze, který sepsal *Staré paměti kuttno-horské* k roku 1675.⁵ Dále čerpám informace z *Paměti měšťana Vojtěcha Keglera, aneb, některé notata královského horního a svobodného města Hory Kutné sepsaná od Vojtěcha Keglera*, které zahrnují

² Státní oblastní archiv v Třeboni (dále SOA v Třeboni), fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801).

³ Fiala, Zdeněk – Heřmanský, František – Mertlík, Rudolf (ed.): *Zbraslavská kronika*. Praha 1975.

⁴ Kapihorský, Simeon Eustach: *Hystorya kláštera Sedleckého, řádu svatého Cistercienského*. Praha 1630.

⁵ Kořínek, Jan: *Staré paměti Kuttno-Horské*. Kutná Hora 1997.

období od roku 1741 do roku 1753.⁶ Pár zmínek nalezneme i v *Pamětech Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816*.⁷ Počátkem 19. století nás provází Václav Laitl s Josefem Rulíkem v knize *Památky starožitného a weleslawného Klásstera Sedleckého blíž Hory Kuttné w králowstwj Českém, od léta 1142 až do roku 1807*.⁸ Nejmladší zdroj je z 30. let 19. století, který nám poskytuje zprávu o pověsti týkající se přilehlého hřbitova, sepsal ji sedlecký farář Josef František Devoty.⁹

Důležitým zdrojem informací pro nás budou také dobová vyobrazení, povětšinou veduty. Je nutné mít ale na paměti, že veduty mají za cíl udělat dojem a jejich vyobrazení není vždy zcela věrohodné.

Literatura k sedleckému klášteru je celkem bohatá, o kostnici se však nezmiňuje vůbec, nebo pouze okrajově. Předhusitským dějinám kláštera se nejintenzivněji věnovala historička Kateřina Charvátová. Ať již zmíníme sborník *900 let cisterciáckého řádu z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze* nebo *Dějiny cisterckého řádu v Čechách (1142–1420)*.¹⁰ Otázkou vzájemných vztahů Kutné Hory a sedleckého kláštera se zabývala Helena Štroblová.¹¹

Sedlci se věnovalo i mnoho předních českých historiků a historiček umění, například Mojmír Horyna, Viktor Kotrba, Karel Chytil, Jiří Kuthan, Jaromír Neumann, Zdeněk Wirth, Blanka Altová či Štěpán Vácha. Ale opět, prvotním objektem zájmu byl vždy klášter.

⁶ Kegler, Vojtěch: *Paměti Vojtěcha Keglera aneb Některé notata královského horního a svobodného města Hory Kutné, sepsaná od Vojtěcha Keglera*. Kutná Hora 2009.

⁷ Vavák, František Jan: *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816*, 1. kniha, 2. část (1784–1786). Praha 1910; 3. kniha, 2. část (1795–1797). Praha 1916; 3. kniha, 3. část (1798–1801). Praha 1918.

⁸ Laitl, Václav – Rulík, Josef: *Památky starožitného a weleslawného Klásstera edleckého blíž Hory Kuttné w králowstwi Českém, od léta 1142 až do roku 1807*. Kutná Hora 1807.

⁹ Devoty, František Josef: *Zpráva o pověsti prostranného hřbitova aneb svat. pole jakož i kostnici neb obzvláštního vzhledu a vznešenosti dávnověkých kaplí Všech svatých a věrných zemřelých v ohradě veleslawného oudolí sedleckého s připojením znamenité sochy sv. Jana Nepomuckého*. Praha 1830.

¹⁰ Charvátová, Kateřina (ed.): *900 let cisterciáckého řádu: sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze*. Praha 2000; Táž: Charvátová, Kateřina: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách (1142–1420)*. Praha 2013.

¹¹ Štroblová, Helena: *Kutná Hora a Sedlecký klášter. Příspěvek k historii vzájemných vztahů do roku 1421*. *Památky středních Čech*. 7/2, 1993, s. 23–27.

Určitě je nutné zmínit i knihu *Sedlec*, která vznikla z mezinárodní vědecké konference konané v roce 2008.¹² Jedná se o kolektivní dílo. Zde dostalo prostor i téma svatého pole.

Téma kostnic obecně na našem území bylo dlouhou dobu opomíjené. Můžeme v této souvislosti zmínit bakalářskou práci *Veřejně přístupné kostnice a karnery v České republice* napsanou v roce 2006 Barborou Roučkovou.¹³ Teprve v roce 2019 vyšel ucelený, přehledný průvodce *Kostnice v českých zemích* od Jana Rendeka a Františka Libenského.¹⁴ Kniha obsahuje jmenný seznam kostnic v naší zemi. Každé je věnováno pár stránek, ale napovídá a odhaluje bohatost a běžný výskyt těchto staveb u nás. Při zkoumání tohoto fenoménu je nutné si uvědomit, že kostnice byly a jsou součástí takřka každého hřbitova. Bohužel přístupných a veřejně známých je minimum, a to vytváří dojem něčeho ojedinělého.

Ačkoliv sedlecká kostnice, které je v práci věnován hlavní prostor, rozhodně není neznámá, spíše naopak, tak jedinou novodobou publikací, která se věnuje pouze jí, je *Kostnice, Kutná Hora – Sedlec* od Jana Kulicha z roku 2009.¹⁵ Jedná se o knihu nevelkého rozsahu, která obsahuje více fotografií než informačního textu, označila bych dílo tedy spíše jako katalog.

Cílem této práce je shromáždit informace z písemných pramenů, dobových vyobrazení i literatury o sedleckém karneru a pokusit se rekonstruovat jeho historii, důvod vzniku, funkce a jeho stavebně historický vývoj od 2. poloviny 14. století do 2. poloviny 18. století.

Zaměříme se především na následující otázky: Fungovala kostnice pouze k ukládání kostí? V jakém období byly ostatky esteticky přeskládány? Kdy vznikla kosterní výzdoba? Jaký vliv na význam budovy měl přilehlý hřbitov? Proč sem mířilo takové množství poutníků a chtělo zde být pohřbeno? V druhé řadě nám půjde o srovnání stavby a uvedení do kontextu s dalšími kostnicemi, které se nacházely v jejím blízkém okolí. Konkrétně se jedná o kapli Božího těla při chrámu svaté Barbory a kostnici při kostele sv. Štěpána v Malíně. Proč se na tak malém území

¹² Lomničková, Radka: *Sedlec: historie, architektura a umělecká tvorba sedleckého kláštera ve středoevropském kontextu kolem roku 1300 a 1700: mezinárodní symposium, Kutná Hora 18.–20. září 2008*. Praha 2009.

¹³ Roučková, Barbora: *Veřejně přístupné kostnice a karnery v České republice*. Brno 2006.

¹⁴ Libenský, František – Rendek, Jan: *Kostnice v českých zemích*. Praha 2019.

¹⁵ Kulich, Jan: *Kostnice*. Libice nad Cidlinou 2009.

souběžně nacházely minimálně další tři kostnice? Fungovaly nezávisle na sobě? Z tohoto důvodu se zaměříme i na vzájemné vztahy těchto oblastí, tedy Sedlce, Kutné Hory a Malína na konci středověku a počátku novověku.

2. Smrt a pohřbívání

Nejprve se na téma smrti podíváme obecně, abychom pochopili, jak smrt byla v minulosti vnímána. Dříve nebyla tak tabuizovaným tématem jako dnes. Život, který středověký člověk žil na zemi, přímo souvisel i s životem budoucím, tedy bytím po smrti.¹⁶ I z tohoto důvodu například byli manželé ukládáni do společného hrobu, aby i po smrti měli společnou cestu, jelikož smrtí pro předmoderního člověka zdaleka nic nekončilo, spíše naopak.¹⁷ Pozemský život byl pouze přípravou na další cestu, přípravou duše, která bude žít i po smrti. Mniši ve 12. století vnímali smrt jako osvobození jejich duše, jako nové zrození. Jediné, čeho se báli, že by zemřela i jejich duše, to by pak představovalo též duchovní smrt.¹⁸ Smrt představovala vstup do ráje. Nebylo čeho se bát.¹⁹ Nutný proces a příslib ráje zde hrál podstatnou roli. V horším případě zde byla představa pekla, do něhož se mohl dostat hříšný člověk. Za hříšníka s ohledem na prvotní hřích byl považován každý, ale právě svými činy zde na zemi a modlitbami se mohl u Boha vykoupit každý.²⁰

Do raného středověku byla smrt chápána jako dlouhý spánek. Od 12. století je smrt vnímána jako proces, kdy duše opouští tělo a zesnulí se dostávají k osobnímu soudu.²¹ Je kladen větší důraz na zpřítomnění smrti skrze umělecký projev, konají se slavnostní pohřby, aby si lidé uvědomili pomíjivost svého bytí. Smrt se dotýká každého z nás, stává se více individuální. V tomto období se upevňuje představa očištěnce, období mezi smrtí a posledním soudem.²² Duše zemřelých se zde očišťují od menších hříchů před vstupem do nebe. Prožijí zde jistý druh utrpení jako vykoupení. Je to součást procesu.²³ Pomoci zemřelému můžou i modlitby živých zde na zemi za jeho duši.

Tím se dostáváme k tématu pohřbívání ve středověku, které je stejně jako otázka smrti úzce propojeno s křesťanskou věroukou, jež se na našem území rozšířila. Od 9. století se postupně upevňuje kostrové pohřbívání. Důležité je připomenout to,

¹⁶ Davies, Douglas James: *Stručné dějiny smrti*. Praha 2007, s. 62.

¹⁷ Ohler, Norbert: *Umírání a smrt ve středověku*. Jinočany 2001, s. 185.

¹⁸ Lauwers, Michel: *Smrt a mrtví*. In: Le Goff, Jacques – Schmitt, Jean-Claude: *Encyklopedie středověku*. 4. vyd. Praha 2020, s. 678.

¹⁹ Davies, D. J.: *Stručné dějiny smrti*, s. 42.

²⁰ Ohler, N.: *Umírání a smrt ve středověku*, s. 35.

²¹ Lauwers, M.: *Smrt a mrtví*, s. 676.

²² Le Goff, Jacques: *Zrození očištěnce*. Praha 2003, s. 15.

²³ Davies, D. J.: *Stručné dějiny smrti*, s. 33.

že u nás se pohřebiště dlouhou dobu nacházela mimo vesnice, ve vzdálenějších lokalitách od obytných domů. Změna přišla až s 11. stoletím, kdy kníže Břetislav zakázal pohřbívání mrtvých mimo civilizaci: „Rovněž i ti smělcí, kteří pochovávají své mrtvé v polích nebo lesích, ať zaplatí arcijáhnu vola a tři sta peněz do důchodu knížecího; mrtvého však ať pochovají znova na hřbitově věřících.“²⁴ Hřbitovy se tedy postupně přesunuly do měst a vesnic, nejčastěji stály při kostelích, uvnitř kterých se též pohřbívalo.

Přesunem hřbitovů do centra obcí se z nich staly také místa setkávání a veřejného života. Uzavíraly se zde smlouvy, četla se kázání, oznamovaly se závěti, nová nařízení atp.²⁵ Tato místa též sloužila v jistých dobách jako útočiště. Docházelo zde k propojení života a smrti v jednotu. Lidé v té době byli v kontaktu se smrtí každý den. Byla pro ně něčím přirozeným. Viděli běžně druhé umírat před očima. Tyto dva světy se od sebe neoddělovaly tak jako dnes.²⁶ Na mrtvé se vzpomínalo při každé mši. Dále je připomínal obraz ukřižovaného Krista v kostelech i při cestách, výjevy tance smrti, ale třeba i právě kostnice. Tato místa měla lidi na zemi upomínat, že život, který zde žijí, jednoho dne skončí a zůstane z nich pouze to, co zde můžou spatřit – pouhé kosti. K další velké změně dochází až díky reformám Josefa II. na konci 18. století, kdy jsou hřbitovy odsouvány z měst a obcí z hygienických důvodů.²⁷

Kromě hřbitovů fungovalo i pohřbívání uvnitř staveb, ale to se zpočátku týkalo pouze osob z duchovního prostředí. Poté se toto privilegium rozšířilo i na stavebníky, fundátory sakrálních objektů a od 13. století se vnitřní prostory otevřely i veřejnosti, avšak nikdy ne v takové míře.²⁸

²⁴ Bláhová, Marie – Fiala, Zdeněk (ed.): *Kosmova kronika česká*. Praha 1972, s. 82.

²⁵ Ohler, N.: *Umírání a smrt ve středověku*, s. 186.

²⁶ Nešporová, Olga: *O smrti a pohřbívání*. Brno 2013, s. 11.

²⁷ *Tamtéž*, s. 229.

²⁸ Libenský, F. – Rendek, J.: *Kostnice v českých zemích*, s. 22.

3. Kostnice

Konzervace kostí není rozhodně výdobytkem středověku. Jedná se o tradici známou již od pravěku, která se vyvíjela a projevovala různě v různých dobách. Hojně k tomu přispělo křesťanství, které bylo zprvu zcela proti kremaci. První kostnice, též osária vznikaly v řecké ortodoxní oblasti. Nejstarší dochovanou sbírku kostí vlastní klášter svatě Kateřiny na Sinaji. Většina ostatků zde dokonce byla signována, aby bylo možné identifikovat zesnulého.²⁹ Nacházejí se jak v zemích původním založením katolických, tak i v protestantských.

Hlavní důvod vzniku kostnic v západní Evropě byl čistě praktický, ve městech docházelo místo na hřbitovech, a proto se ostatky vyjmuly, přenesly do kostnice a na hřbitově se tak uvolnilo místo pro další zesulé. Kostí se tedy do kostnic ukládaly postupně, nejednalo se o místa přímo pohřební. Nejstarší zmínky o kostnicích v západní Evropě pochází z 12. století. Běžným jevem jsou ale až ve století následujícím. Toto řešení bylo velice oblíbené v Alsasku, Rakousku či Bavorsku, kde byly prostory pro pohřbívání malé, proto bylo nutné otázku nedostatku místa řešit. Odtud se tento trend dostal i k nám.³⁰ Je nutné upozornit na to, že zpočátku se jednalo o prostory, které byly součástí kostela, krypty či vyčleněné místnosti. Až později vznikají kostnice budované ve spodních patrech hřbitovních kaplí, tedy karnery či pouze nadzemní stavby s celým prostorem vyčleněným pro ukládání kostí.³¹ Vznik speciálních budov určených pouze k ukládání kostí je v Evropě typický až pro 15.–16. století.³² Objevovaly se již dříve, ale spíše ojediněle.

Karner je specifický zejména pro rakouské oblasti, nejvíce pro Dolní Rakousko. Odtud se k nám rozšířily především na jižní Moravu, která byla díky své geografické poloze více na Rakousko orientována.³³ Zprvu byl půdorys těchto staveb kruhový, např. u sv. Oldřicha v Hrádku u Znojma či sv. Michala v Moravských Budějovicích. Až s gotickým slohem převládá polygonální půdorys, který můžeme spatřit u sv. Jana Křtitele ve Starém Městě u Uherského Hradiště.³⁴ U nás je pro

²⁹ Koudounaris, Paul: *The Empire of Death: A Cultural History of Ossuaries and Charnel Houses*. Londýn 2011, s. 19.

³⁰ *Tamtéž*, s. 20.

³¹ Roučková, B.: *Veřejně přístupné kostnice*, s. 5.

³² Koudounaris, P.: *The Empire of Death*, s. 22.

³³ Roučková, B.: *Veřejně přístupné kostnice*, s. 75.

³⁴ *Tamtéž*, s. 76.

karnery typická spojitost s farním kostelem. V Čechách jsou spíše ojedinělou záležitostí.

Tyto prostory zpočátku sloužily pouze k uskladnění kostí, což odkazuje na spojitost duše a těla. Ostatky se vyjmuly z hrobové jámy, očistily a uložily do vyhrazených prostorů. Až ve 14. století vlivem postupné změny vnímání smrti ve středověké Evropě, dochází k novému postoji.³⁵ Jak již jsem zmínila výše, dochází ke zpřítomňování smrti. To přispělo k tomu, že i místa s uloženými ostatky byla postupně zpřístupňována i obyčejným lidem, aby měli svoji budoucnost „více na očích“.³⁶ S tím souvisí také myšlenka *memento mori* – pamatuj na smrt. Tedy v podobném duchu vznikaly různé obrazy s motivy lebek, kostlivců či známé tance smrti. V některých kostnicích se kosti jen hromadily na jedné hromadě, jinde byly pečlivě urovnány, aby se jich do vyhrazených prostor vešlo co nejvíce. V případě některých staveb docházelo k estetickému zásahu dodatečně a z kostí byly vytvořeny působivé objekty. Zprvu byla tato místa otevřena pouze ve slavnostní dny, ale i to se časem více a více uvolňovalo a možností navštívení těchto míst přibývalo. Lidi k tomu vedly například odpustky, které zde mohli obdržet za vykonání cesty. Zájem a návštěvnost těchto míst trvá do dnešních dní, jen důvody se změnily.

V barokní době téma smrti opět ožívá. Společnost žila proto, aby umřela. Z lidských kostí byly tvořeny úmyslně různé dekorace, obrazce. Byl kladen důraz na dramatičnost, expresivitu, monumentalitu a emoce.

Tato velkolepost skončila v době Josefa II., kdy byly rušeny hřbitovy ve městech a přesouvány mimo obec. Sílu tato místa dostávají opět v 19. století s příchodem romantismu, ačkoliv již ve střizlivějším módu.

Při zkoumání tohoto fenoménu je nutné si uvědomit, že kostnice byly a jsou součástí takřka každého hřbitova. Bohužel přístupných a veřejně známých je jich minimum, a to vytváří dojem něčeho ojedinělého. Mnoho se jich také do dnešních dní nedochovalo. Například přímo v Kutné Hoře víme z 16. století o kostnici náměstské, která tedy náležela kostelu Na Náměti.³⁷ Během let byla patrně zničena, avšak v 1. polovině 18. století byla nově vystavěna znovu.³⁸ Též víme, že docházelo

³⁵ Ariés, P.: *Ossuari*, s. 85.

³⁶ Koudounaris, P.: *The Empire of Death*, s. 22.

³⁷ Leminger, Emanuel: *Umělecké řemeslo v Kutné Hoře*. Praha 1926, s. 91.

³⁸ *Tamtéž*, s. 255.

i k pohřbení přímo do interiéru této kostnice, bez předchozího pohřbení do země. Roku 1748 byl zde tak pochován senátor Theofil Janovka.³⁹ Další kutnohorská kostnice stávala na hřbitově, při již neexistujícím kostele svatého Bartoloměje. Z kostnice se později stal dům sloužící k bydlení č. p. 207.⁴⁰

Při zkoumání kostnic je třeba zmínit dvojitý pohřební rituál, jelikož těla se do těchto prostor dostávala až po vyjmutí ostatků z hrobu, a docházelo tedy k jejich druhému uložení. Jak již víme, tak křesťané jsou pohřbíváni s pevnou nadějí ve vzkříšení. Pohřbením je odstraněna jejich identita na tomto světě, další část procesu je v božích rukou. Výklad ohledně dvojitého pohřebního rituálu opět souvisí s tradicí v pravoslavném Řecku, tedy s místem počátků kostnic. Během exhumace těla bylo hlavním zájmem, zdali došlo k rozkladu těla. Pokud k rozkladu nedošlo, vysvětlovalo se to tak, že se jednalo o osobu světce, či naopak hříšníka, jehož ostatky byly znovu pohřbeny, aby se pohřbený mohl smířit s Bohem.⁴¹

Karner je konkrétním typem kostnice. Typický je především pro gotické období. Jedná se o dvoupodlažní stavbu, kdy spodní část sloužila jako kostnice a nahoře se nacházela kaple. Typickým příkladem v Čechách je právě karner sedlecký.

³⁹ Kegler, V.: *Paměti*, s. 115.

⁴⁰ Státní okresní archiv Kutná Hora (dále SOkA KH), fond AM Kutná Hora, Kniha trhová 1796–1801, kniha č. 383 – List úř. Lib. Contr. 1796, s. 857.

⁴¹ Davies, D. J.: *Stručné dějiny smrti*, s. 60–61.

4. Cisterciácký řád v českých zemích

Než se budeme soustředit na dějiny sedleckého kláštera, zaměříme se ve stručnosti na dějiny řádu cisterciáků v českých zemích a hlavní rysy cisterciácké architektury. Cisterciácký řád byl založen roku 1098. Vznikl jako reformace benediktinského řádu na konci 11. století a hlásí se k přísným zásadám Benedikta z Nursie, zakladatele západního mnišství. Základním heslem cisterciáků je *ora et labora* – modli se a pracuj, které vychází právě již z řehole svatého Benedikta. I díky tomu se cisterciácké kláštery staly významnými hospodářskými středisky. Ve středověku na území Čech existovalo deset mužských cisterciáckých klášterů. Nejstarším v Čechách byl právě klášter sedlecký, který vznikl roku 1142, tedy již během života středověkého teologa, myslitele Bernarda z Clairvaux. Pár let na to u nás přibyl klášter Plasy, Pomuk či Hradiště.

Zakladatelé klášterů nevyjednávali s danými opaty sami, ale skrze pověřenou duchovní osobu, kterou byl s největší pravděpodobností u těchto prvních klášterů olomoucký biskup Jindřich Zdík, který byl velice populární a známý v evropských církevních kruzích a měl dostačující kontakty.⁴² Dále byl pro klášter velice důležitou osobností jeho fundátor, na kterém byly zpočátku své existence zcela závislé.

Důležitá pro vznik klášterů byla i lokace. Sedlec je východně chráněn mokřinami, na jihu řekou Vrchlicí a na severu vedla klíčová Haberská obchodní stezka, která spojovala Čechy s jižní Moravou. Procházela též Malínem, ale o tom ještě bude řeč.⁴³

Objekt dochovaného chrámu i karneru v Sedlci je stavěn na principu cisterciácké architektury, která je stylistickým přechodem mezi románským a gotickým slohem. Ten klade důraz na jednoduchost, čistotu prostoru, funkčnost a střízlivost. Tedy tato architektura by neměla být zbytečně zdobená, mít přebytek soch, sloupů, preferují se holé stěny. Též je zde kladen důraz na hru světla. Líbal tento styl přirovnává k novodobému funkcionalismu. Také nás upozorňuje na torzovitost

⁴² Charvátová, Kateřina: *Počátky cisterciáckých klášterů v Čechách*. In: Charvátová, K. (ed.): 900 let cisterciáckého řádu, s. 68.

⁴³ Hynková, Jana: *Heidenreich Sedlecký*. In: Charvátová, K. (ed.): 900 let cisterciáckého řádu, s. 126.

objektů, které nám zbyly. Je to z toho důvodu, že původní areály byly převážně dřevěné.⁴⁴

Přirozeně docházelo ke střetům cisterciácké architektonické představy s vlivy místními po celé křesťanské Evropě, lokálně se tedy styl drobně lišil. Naplno se architektura v tomto směru vyvíjela během poloviny 12. století. V tu dobu se hojně opouštělo od zásadních cílů cisterciáků v architektuře, jimiž bylo zhmotnění ideálů řehole, která je učila žít v chudobě a prostotě. Objevily se typické konzoly, krakorce či konzolové přípory.⁴⁵

⁴⁴ Líbal, Dobroslav: *Počátky architektury cisterciáckého řádu*. In: Charvátová, K. (ed.): 900 let cisterciáckého řádu, s. 223.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 228.

5. Dějiny sedleckého kláštera a jeho vztahy s Malínem a Kutnou Horou

Historie karneru v Sedlci spadá již do 2. poloviny 14. století. Je nutné mít na paměti, že stavba vznikla jako součást klášterního areálu cisterciáků, kteří se zde usadili již ve 12. století. Jedná se tedy o stavbu, na kterou musíme pohlížet v rámci celého klášterního komplexu. Je tedy nutné obecně se seznámit i s dějinami sedleckého kláštera. V roce 1142 došlo k jeho založení šlechticem Miroslavem se souhlasem Vladislava II., pražského biskupa Otty a biskupa Jindřicha Zdíka.⁴⁶ Jedná se o první cisterciácké opatství v Čechách. Již o rok později na místo dorazili valdsaští mniši. Struktura cisterciáckých klášterů představovala síť s pravidelnými vazbami mezi mateřskými kláštery a jejich filiacemi i s propojením všech opatství do centra.

Ve 12. století spravuje sedlecký klášter tyto vesnice: Hlízov, Sedlec, Malín, Přitoky, Bylany a Chotusice. Ve 13. století bylo na území dnešního okresu Kutná Hora 32 pozemkových vlastníků. Většina z nich vlastnila pouze jednu vesnici.⁴⁷ Největším pozemkovým vlastníkem byl právě sedlecký klášter. To platilo až do 14. století, kdy měl dohled nad 25 vesnicemi v rámci území dnešního okresu.⁴⁸ Z historie opatství ve 12. a 13. století víme velmi málo. Dochovaly se nám pouze jména některých opatů.

Vzhledem k dnešnímu vyvyšování Sedlce, ať již pro dnešní uměleckou hodnotu katedrály či jeho specifické postavení v rámci dějin Kutné Hory, je nutné upozornit na to, že opatství zpočátku rozhodně nepatřilo mezi významné fundace. Dokonce došlo ke krizi, kdy musel být konvent v roce 1281 rozpuštěn.⁴⁹ Nejslavnější středověkou etapou kláštera představuje až období od roku 1282 do roku 1320, kdy stál v jeho čele opat Heidenreich.

V 2. polovině 13. století se rozvíjí blízké město Kutná Hora. V této době se přechází od povrchového k hlubinnému dolování.⁵⁰ A právě zde vypukla stříbrná horečka a začali se sem sjíždět horníci. Kutná Hora díky ražbě pražských grošů vzkvétala a stala se jedním z nejvýznamnějších hornických měst v Evropě. Ročně se

⁴⁶ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 260*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/49/charter> [cit. 01.04. 2022].

⁴⁷ Novák, Pavel: *Vývoj struktury pozemkové držby a zemědělské „velkovýroby“ na okrese Kutná Hora*. Kutnohorský sborník, 2, 1999, s. 2.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 3.

⁴⁹ Charvátová, K.: *Sedlec*. In: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách (1142–1420)*, s. 146.

⁵⁰ Kořan, Jan: *Přehledné dějiny československého hornictví*. Praha 1955, s. 78.

těžilo odhadem 2 až 5 tun stříbra.⁵¹ Objevení stříbra nám demonstruje pověst, která úzce souvisí s klášterem. Objevit tři stříbrné pruty stříbra měl údajně jeden z místních mnichů – Antonín (Antoň), který je zakryl svojí mnišskou kutnou. Z této legendy je vyvozován název města, tedy Kutná Hora. Nevíme, jaký reálný vliv měl klášter na počátky dolování stříbra. Jisté je, že část těžební oblasti ležela i na klášterní půdě, tedy cisterciáci měli nárok na podíl z výnosu rud dle horního zákoníku.⁵² *Ius regale montanorum* vydal roku 1300 Václav II., jelikož o horních záležitostech rozhodoval král. Sloužil především k řízení, správě a kontrole důlní činnosti. Díky tomu cisterciáci rezignovali na vlastní důlní podnikání. Došlo k oddělení práva dolování od vlastnění pozemku. Sedlecký klášter byl povinen dát své pozemky k dispozici k těžbě, dodávat dřevo, vodu a jiné a za to byl poté náležitě odměněn.⁵³ Též máme informaci z roku 1312, že král Jan Lucemburský klášter osvobodil od všech berní a dávek souvisejících s důlními podíly, které měl klášter v Kutné Hoře.⁵⁴

Až v této době, právě díky stříbrné horečce, získal klášter svoji významnou pozici, stal se jedním z nejbohatších v celé zemi. Již zmiňovaný opat Heidenreich, v latinské variantě Heidenricus, se stal nejen diplomatem, ale i blízkým přítelem krále Václava II., jak dokládá *Zbraslavská kronika*: „...našel v očích krále Václava takovou milost důvěrného přátelství, že ho učinil důvěrníkem všech svých tajemství, chovaje p něm dokonalé přesvědčení, a dáváje mu přednost před ostatními, nenazýval ho jinak než nejdražším kmotrem.“⁵⁵ Není též neznámou informací, že král využíval sedleckého bohatství, za něž ho obdarovával různými privilegii.⁵⁶ Heidenreich dokonce křtil královy děti, dále stál v čele poselstva, které vítalo v Žitavě druhou vladařovu manželku Alžbětu Rejčku. Též byl pověřen vykonat královu závěť. Jejich spolupráce vyústila například i v založení Zbraslavského kláštera, v souvislosti s tím sedlecký opat dostal nabídku, aby se nové fundace ujal.⁵⁷ Sedlecký klášter se tak stal pro Zbraslav mateřským klášterem. To je i důvod, proč je sedlecké opatství tak hojně

⁵¹ Bílek, Jaroslav: *Sedmset let horního zákoníku Václava II.* Kutnohorsko – vlastivědný sborník, 1, 1999, s. 1.

⁵² Bílek, J.: *Ius regale montanorum aneb právo královské horkíkuov.* Kutná Hora 2000, s. 44.

⁵³ Kořan, J.: *Přehledné dějiny*, s. 81.

⁵⁴ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 16*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/16/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁵⁵ Fiala, Z. – Heřmanský, F. – Mertlík, R. (ed.): *Zbraslavská kronika*, s. 69.

⁵⁶ Hynková, J.: *Heidenreich Sedlecký*. In: Charvátová, K. (ed.): 900 let cisterciáckého řádu, s. 104.

⁵⁷ Fiala, Z. – Heřmanský, F. – Mertlík, R. (ed.): *Zbraslavská kronika*, s. 70.

zmiňováno ve *Zbraslavské kronice*, která nás informuje o působení jednotlivých opatů. Za Heidenreicha došlo i k stavbě hlavního chrámu.

Když po vydání horního zákoníku roku 1300, který vyjasnil majetkové vztahy mezi klášteřem a městem Kutnou Horou, klášter rezignoval na vlastní důlní podnikání, o to více začal usilovat o získání dalších finančních zdrojů. Klášteru šlo především o patronátní práva ke kutnohorským kostelům a kaplím. Jenže ta náležela malínské farnosti. Takřka během celého 14. století proto docházelo k obsazování Malína vedením sedleckého kláštera a k vzájemným sporům obou institucí.

V roce 1324 tomu napomohl Oldřich z Paběnic, opat kláštera, když žádal jménem biskupa Jana z Dražic pražskou kapitolu k převedení výnosu kutnohorských kostelů a kaplí na sedlecký klášter. Přivlastnění obhájí faktem, že ložiska stříbra leží na původní klášterní půdě.⁵⁸ Na základě rozhodnutí pražské kapituly přiřkl papež Klement VI. roku 1343 důchody z kutnohorských kaplí klášteru.⁵⁹ To je opětovně potvrzeno v roce 1353 papežem Inocencem VI.⁶⁰ O čtyři roky později dochází k obratu. Papež nařizuje, aby byla samospráva faře v Malíně i s jejími výsadami navráćena. Představitelé sedleckého kláštera byli povinni učinit náhradu ztraceného zisku.⁶¹ Dalším důvodem k rozepři byla otázka klášterního špitálu, který se ale nacházel na území Kutné Hory. Například v roce 1363 rozhodoval olomoucký biskup Jan VIII. o tom, kdo má právo v tomto klášteřu ustanovovat kněze.⁶²

Cisterciákům se nakonec podařilo malínskou farnost i s jejími právy ke kutnohorským kostelům a kaplím získat pod svůj dohled, a to v roce 1375. Klášter byl povinen zaplatit 400 zlatých a veškeré soudní výlohy.⁶³ Příjmy z malínské farnosti tvořily velkou část veškerých příjmů kláštera.

⁵⁸ Emler, Josephi (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*. Praha 1890, s. 378–379, č. 969.

⁵⁹ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 48*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/48/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁶⁰ *Tamtéž*, *listina č. 52*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/52/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁶¹ *Tamtéž*, *listina č. 56*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/56/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁶² *Tamtéž*, *listina č. 67*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/67/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁶³ *Tamtéž*, *listina č. 77*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/77/charter> [cit. 20. 03. 2022].

Kutná Hora a sedlecký klášter spolu od počátku své existence musely komunikovat, a nejednou se dostaly do vzájemných střetů, například v otázce pohřbívání. Celé město Kutná Hora muselo pohřbívát buď v Sedlci, nebo na hřbitově malínském, jelikož spadalo pod malínskou farnost. Kutná Hora neměla vlastní hřbitov. Toto přetahování o vládnutí duchovní správy nad územím města Kutné Hory zvedlo vlnu odporu i v místě, o které se spor vedl. Kutnohorští začali situaci vnímat jako zkracování vlastních práv, a proto se snažili získat vlastní duchovní správu. To vyvrcholilo vznikem svatobarborského okrsku, tedy vznikem nového chrámu, kaple a hřbitova, o což se zasloužilo především hornické bratrstvo.⁶⁴ Stavba byla postavena netypicky za hradbami, z toho důvodu, aby stála na území farnosti pněvické, která spadala pod pražskou kapitolu. Roku 1401 dochází k potvrzení faktu, že kostel s hřbitovem spadají pod správu pněvického faráře a místní obyvatelé se zde mohou nechat křtít i pohřbívát.⁶⁵ Tedy nejpozději od tohoto roku byl hřbitov jistě již oficiálně využíván. Roku 1410 došlo k určení hranic a práv farností, aby se předešlo nesrovnalostem, k jaké farnosti obyvatelé přísluší. Například procesí o velkých svátcích měli vést oba faráři, tedy pněvický a malínský, společně.⁶⁶ Farnosti si na základě tohoto usnesení obyvatelé města mezi sebou rozdělily podle bydliště. Žádný obyvatel Kutné Hory, který spadal pod správu malínskou, neměl být pochován u chrámu sv. Barbory, pokud se tak sám nevyslovil.⁶⁷ Došlo tedy k ujasnění hranic farností a uzavření sporů.

Po smrti Heidenreicha, tedy 23. října roku 1320, sláva opatství postupně upadala.⁶⁸ Klášter se dostal do finanční tísně. Sedlecký konvent byl roku 1333 opět rozptýlen po různých kláštorech.⁶⁹

Napjaté vztahy mezi Kutnou Horou a klášterem panovaly i nadále. Klášter bohatl, držel si protihusitský postoj i německý charakter. V roce 1412 se střetli horníci

⁶⁴ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 66.

⁶⁵ Čelakovský, Jaromír (ed.): *Codex iuris municipalis regni Bohemiae II. Praha 1895*, s. 951–955, č. 738.

⁶⁶ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 101*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/101/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁶⁷ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 114.

⁶⁸ Fiala, Z. – Heřmanský, F. – Mertlík, R. (ed.): *Zbraslavská kronika*, s. 327.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 576.

z Kutné Hory a poddaní kláštera, tedy obyvatelé Malína. Důsledkem bylo vypálení Malína a vyvraždění místních obyvatel.⁷⁰

Kutná Hora se během husitských válek připojila na stranu husitů. Husitské války jako na mnoha jiných místech zanechaly i zde za sebou spálenou krajinu. Některé cennosti byly uchovány v klášteře Klosterneuburg v Rakousku, díky tomu se alespoň některé písemnosti a liturgické předměty dochovaly.⁷¹ V dubnu 1421 byl klášter dobyt a vypálen husity. To nám má údajně dodnes připomínat stará lípa stojící u kostnice, která má „listí své na způsob kápí řeholních cistercienských srostlé, vydává, tím svědčíc, že na ní mnoho kněží toho kláštera a řehole svěšeno bylo, a to od kacířů, vojáků žižkovských, léta 1421.“⁷²

K obnově kláštera začalo postupně docházet od 2. poloviny 15. století, avšak v mnohem chudších podmínkách. Sedlecký klášter vlastnil na území dnešního okresu Kutné Hory již pouhých 7 vesnic.⁷³ Již nedošlo k obnovení mnoha staveb v klášterním areálu, např. kaple sv. Kosmy a Damiána, špitálu, hospodářského dvoru se sýpkou a dalších staveb.⁷⁴ Za stavovského povstání byl areál dokonce vyloupen a roku 1620 prodán městu Kutná Hora. Po bitvě na Bílé hoře se situace opět uklidnila a mniši se vrátili. Hlavní chrám se dočkal své obnovy až roku 1699 za opata Jindřicha Snopka.⁷⁵

I z této doby máme zmínky o vzájemně napjatých vztazích Kutné Hory a kláštera sedleckého. Například roku 1603 si Mikuláš Dačický z Heslova poznamenal: „Valentinus Šembek, opat sedlecký, bouřil se proti horníkům Hor Kuten, šahaje některým sousedům na obilí na dědinách a rolích, jež pod plat k témuž klášteři

⁷⁰ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 105*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/105/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁷¹ *Tamtéž, listina č. 136*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/136/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁷² Vavák, F. J.: *Paměti*, 1. kniha, 2. část (1784–1786). Praha 1910, s. 27.

⁷³ Novák, P.: *Vývoj struktur*, s. 3.

⁷⁴ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 40*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/40/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁷⁵ Vlastimil, Zdeno: *Šolciv nový ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora 1904, s. 6.

sedleckému vycházející drželi, chtěje jim to odjímati a sám toho užívati; o čež nesnáž byla.“⁷⁶

Až do 17. století, do dob rekatolizace, ztrácel řeholní život v utrakvistických Čechách na významu. Ani poté už nikdy nebyl obnoven v původním rozsahu. Světlejším obdobím pro klášter byl přelom 17. a 18. století za již zmiňovaného opata Snopka (1685–1708), který sem přizval architekta Jana Blažeje Santiniho, díky němuž došlo k velké přestavbě kláštera, především ke vzkříšení katedrály po husitských válkách. K roku 1690 máme doloženu listinu, kde Jindřich Snopek žádá almužny pro obnovu chrámu.⁷⁷ Roku 1783 byl klášter zrušen císařem Josefem II., poté jen pustl, sloužil jako sklad. Od roku 1812 zde působila tabáková továrna, která část areálu obývá dodnes. Roku 1817 byl zbořen kostel sv. Filipa a Jakuba, jelikož nebylo dostatek financí na udržování obou kostelů. O dva roky později zakoupil celý sedlecký statek rod Schwarzenbergů, na konci 19. století jeho správu převzal stát.

⁷⁶ Rezek, Antonín (ed.): *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*. Praha 1878, s. 289. In: <https://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKniha/369-Pam%C2%A6Ti.pdf> [cit. 12. 02. 2022].

⁷⁷ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 252*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/252/charter> [cit. 20. 03. 2022].

6. Sedlecký hřbitov

Na místě, kde stojí sedlecký karner, se nacházel ještě před jeho založením rozsáhlý hřbitov. V nedávných letech zde probíhal nejrozsáhlejší archeologický výzkum vrcholně středověkého hřbitova u nás a v evropském měřítku největší co do počtu prozkoumaných středověkých hromadných hrobů.⁷⁸ Areál byl využíván již v pravěku. Byla zde odkryta například sídlištní jáma kultury zvoncovitých pohárů na jižní straně kostnice (cca 2500 př. n. l.).⁷⁹ Během archeologických průzkumů bylo nalezeno velké množství hrobů ze 13.–16. století – samostatné, dvojhroby a již zmíněné hroby hromadné. Hromadné hroby jsou z období hladomoru v roce 1318 a morové rány v roce 1348. To nám potvrdilo informaci ze *Zbraslavské kroniky* o velkém pohřbívání v roce 1318. „Velmi se rozmohlo přílišné utrpení hladu, takže bylo pochováno v době jednoho roku, jak jsem poznal ze zkušenosti, u sedlecké brány třicet tisíc lidí. A podobný mor nastal ve všech městech, městečkách a vesnicích po celé zemi. Na všech místech kopaly se jámy a naplňovaly mrtvolami zemřelých.“⁸⁰ Nemuselo se nutně jednat o 30 000 lidí, údaje ve středověkých kronikách bývají nadsazené, ale rozhodně se jednalo o větší množství lidí pro danou dobu. Těla mladší se zde nenalezla. Tedy buď se zde kvůli kapacitě přestalo od 17. století pohřbívát nebo byly hroby odstraněny později. Mohlo by nás zmást, že na vedutách na hřbitově nespátříme žádné náhrobky, ale ty se dříve vyskytovaly spíše ojediněle. Během archeologického výzkumu bylo nalezeno pouze torzo náhrobku z 13. století.⁸¹

Hřbitov je doložený ve *Zbraslavské kronice* již k roku 1292: „Ten mnich, byv tam stížen slabostí podle úsudku králova, zemřel v osmi dnech a zjevně dosáhnuv odpočinku, který si přál, byl pochován na hřbitově sedleckém k ostatním věrným.“⁸² Je velice pravděpodobný i vznik dřívější, jelikož hřbitov ke klášteru neodmyslitelně patří.

⁷⁸ Frolík, Jan: *Záchranný archeologický výzkum při odvodnění hřbitovního kostela Všechny svatých s kostnicí v Kutné Hoře – Sedlci*. Krásné město, 2, 2017, s. 4.

⁷⁹ Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře. Kostnice a kostel Všechny svatých v Kutné Hoře – Sedlci*. Archeologické nálezy při záchranném výzkumu. Přednáška v Sedlci dne 24.06.2021.

⁸⁰ Fiala, Z. – Heřmanský, F. – Mertlík, R. (ed.): *Zbraslavská kronika*, s. 317.

⁸¹ Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře*.

⁸² Fiala, Z. – Heřmanský, F. – Mertlík, R. (ed.): *Zbraslavská kronika*, s. 86.

Rozloha hřbitova údajně dosahovala až 3,5 hektarů.⁸³ Byli zde pohřbíváni členové konventu i lid mimo klášter.⁸⁴ Již Devoty se podíval, když roku 1704 při kopání základů pro sochu Jana Nepomuckého, která stojí dnes za hřbitovní zdí, bylo nalezeno přes 300 těl.⁸⁵ Rozlehlost hřbitova můžeme sledovat též na dobových vedutách. Již na Sedleckém graduálu se nám potvrzuje, že byl hřbitov o dost rozlehlejší než dnes.⁸⁶ Pokračoval více na severní a východní stranu. Západní hranice hřbitova je dle vyobrazení stejná dodnes, vedla tam cesta, jako je tomu i nyní. Hřbitov díky množství vysazených stromů působil spíše jako sad. To stále platí i v roce 1712 u vyobrazení od Mořice Vogta.⁸⁷ Na konci 18. století (1780) můžeme z veduty neznámého umělce vyzorovat, že stromoví z prostoru hřbitova mizí, avšak přibývá nám u hřbitovní zdi márnice.⁸⁸

Dle pověsti právě na místní hřbitov přinesl sedlecký opat Heidenreich (opatem v letech 1282–1320) půdu z Golgoty (Kalvárie) ze Svaté země (Jeruzalému), kde byl ukřižován Ježíš Kristus. To mělo mít za důsledek vysoký zájem poutníků o to, aby zde byli uloženi po sečtení svých dní. Pověst o této cestě opata Heidenreicha do Palestiny je však dosti mladá. Písemně je doložená až rokem 1807 v knize *Památky starožitného a weleslawného Klásstera Sedleckého blíž Hory Kuttné w králowstwj Českém, od léta 1142 až do roku 1807*, kde je psáno, že Heidenreich „ten byl od krále Otakara ještě s jinými vznešenými vyslanci v podstatných důležitostech do Jeruzaléma ku králi katolickému odeslán i po vykonaných jemu svěřených povinnostech, počal vykonávati horlivě pobožnost chodě po těch místech, kde Kristus Ježíš za nás svá utrpení podstoupil. Po skončených svých pobožnostech připadlo jemu, coby odtud na památku bratřím svým vzítí měl, i ustanovil v sebe, aby z hory Kalvárie něco oné krvi Krista Ježíše skropené země do kláštera sedleckého přinesl.“⁸⁹ Pověst zmiňuje i to, jak se zeminou naložil: „Po nějakém čase, nařídil onu svatou zem na to místo, které nyní vysokou zdí ohrazeno jest rozsíti, a to samé k pohřbení mrtvých těl ustanovil, a polem

⁸³ Frolík, J.: *Záchranný archeologický výzkum*, s. 3.

⁸⁴ Kratzke, Christine: *Die Abtei Sedletz im Kontext der Sepulkralkultur des Zisterzienserordens*. In: In: Lomničková, Radka: *Sedlec: historie, architektura a umělecká tvorba sedleckého kláštera ve střeoevropském kontextu kolem roku 1300 a 1700: mezinárodní sympozium, Kutná Hora 18.–20. září 2008*. Praha 2009, s. 200.

⁸⁵ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 19.

⁸⁶ Viz Příloha, obr. č. 1.

⁸⁷ *Tamtéž*, obr. č. 2.

⁸⁸ *Tamtéž*, obr. č. 4.

⁸⁹ Laitl, V. – Rulík, J.: *Památky starožitného a weleslawného Klásstera*, s. 47.

svatým nazval.⁹⁰ Pár let na to přichází s příběhem i Devoty: „Byl milý Přemyslu Otakarovi králi, že jej v podstatných důležitostech do Jeruzaléma s jinými slavnými vyslanci ku králi katolickému odeslal.“⁹¹ Místem, kde podle něj vzal půdu, je opět Kalvárie. A poté: „Onu svatou zem rozsíti kázal, a to samé ku pohřbu mrtvých těl ustanovil, zem pak tu svatou nazval, a tudy znamenitou učinil, že obecná žádost lidu byla, aby po smrti své na tom svatém místě pohřben byl.“⁹² Do té doby však není o pověsti ani zmínka.

Těž neodpovídají letopočty, jelikož opat Heidenreich působil v sedleckém klášteře až od roku 1282 a král Přemysl Otakar II. v roce 1278 zemřel. Tedy nemohl ho cestou pověřit za dob úřadování v Sedlci, aby zde pak mohl rozsypat onu posvátnou půdu. Pověst tedy bude pravděpodobně novodobá, ale v každé pověsti se často skrývá pravé jádro. Je nutné poukázat na skutečnost, že informace o zázračném vlivu půdy na rychlý rozklad těl na tomto hřbitově, má delší historii než pověst o Heidenreichově cestě do Jeruzaléma. Zmínky o zázračné půdě a svatém poli čteme již ve spisu Kapihorského v polovině 17. století, když píše o věčných světlech umístěných ve věžích kostelíka: „Lidem pobožným od mnoha mil putujícím, a pro husté lesy, nimiž klášter obklíčen byl, cesty nevědoucím, to svaté místo zjevovali.“⁹³ Tím spadá místo do kontextu stejnojmenných pohřebišť, jejichž obliba se v Evropě začala prosazovat již od 14. století, byť největší rozmach nastal až o dvě století později.⁹⁴ Místu též Kapihorský přisuzuje až zázračné účinky: „Nejprve, že Země jeho Zemi Svaté nápodobné oučinky z sebe vydávala, tj. ve dvacíti čtyřech hodinách, celé tělo pohřbené, zrušila, kosti pak neposkvrněné a jako křída zbělavé, zachovala.“⁹⁵

V souvislosti s vnímáním sakrálního významu kostnice a kolem ní se rozléhajícího „svatého pole“, je nutné upozornit i na kapli Božího hrobu, která stála při kostele sv. Filipa a Jakuba. Ten se nacházel mezi kostnicí a hlavním chrámem Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Tento objekt byl bohužel zbourán v roce 1817, dnes jsou pozorovatelné pouze základy. Místo bylo pro poutníky též posvátné,

⁹⁰ Laitl, V. – Rulík, J.: *Památky starožitného a weleslawného Klásstera*, s. 48.

⁹¹ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 11.

⁹² *Tamtéž*.

⁹³ Kapihorský, S. E.: *Hystorya kláštera*, s. 110.

⁹⁴ Uličný, Petr: *Boží hrob a Svaté pole: Jeruzalémská typografie sedleckého kláštera*. In: Lomničková, Radka: *Sedlec: historie, architektura a umělecká tvorba sedleckého kláštera ve středoevropském kontextu kolem roku 1300 a 1700: mezinárodní symposium, Kutná Hora 18.–20. září 2008*. Praha 2009, s. 239.

⁹⁵ Kapihorský, S. E.: *Hystorya klášter*, s. 8.

jelikož právě v této kapli byla uložena slavná sedlecká monstrance, která údajně obsahovala Boží tělo. Dodnes ji můžeme spatřit v chrámu Nanebevzetí Panny Marie a svatého Jana Křtitele. Oltář, na kterém byla vystavena, představoval Boží hrob, který stojí uprostřed rotundy Chrámu Božího Hrobu v Jeruzalémě. Stejně jako tam i zde svítla světla nad postranním výklenkem obloženým mramorem, pod nímž byl v Jeruzalémě samotný hrob Páně.⁹⁶ Též Kapihorský píše, že lidé sem hojně chodili, i proto, že u hrobu v kostele sv. Filipa a Jakuba „jako u Božího hrobu v Jeruzalémě odpustky dosahovali.“⁹⁷ Existenci a důležitost monstrance máme podloženu již k roku 1389, kdy pražský arcibiskup Jan udělil těm, kteří se zde pomodlili (u Božího hrobu), čtyřicetidenní odpustky.⁹⁸ To samé máme doložené v roce 1395 a 1398.⁹⁹ Můžeme tedy předpokládat, že se jednalo o pravidelné poutě, které vyzývaly poutníky k návštěvě tohoto místa. Nejvyhledávanějším byl tento prostor ve svátek Božího těla.¹⁰⁰ Kapli spravovalo bratrstvo pravděpodobně inspirované bratrstvem Božího těla v Kutné Hoře. Vzniklo nejpozději v roce 1391, tedy jen o pár let později než v Kutné Hoře.¹⁰¹ Můžeme předpokládat, že se klášter chtěl rozmáhajícímu se městu vyrovnat, proto učinil tento krok.

Paralel s Jeruzalémem je zde více. Této problematice v širším rozhledu se kriticky věnoval dosud nejpodrobněji Petr Uličný.¹⁰² Nějaká úmyslná spojitost, minimálně v orální tradici, zde musela být. Sice nemáme prameny doložené, že Heidenreich sem přivezl hrst půdy ze Svaté země. Ale nejpozději od 17. století je místo nazýváno svatým polem a je kladen důraz na zázračné účinky místní půdy. Píše o tom již Kapihorský. K žádnému rozboru místní půdy nedošlo, tedy nemůžeme odsoudit ani variantu, že dekompozice v místní půdě probíhala například rychleji než jinde v okolí. V následujících stoletích je hřbitov označován pojmem „svaté pole“, což muselo mít

⁹⁶ Uličný, P.: *Boží hrob a Svaté pole*, s. 221.

⁹⁷ Kapihorský, S. E.: *Hystorya kláštera*, s. 8.

⁹⁸ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 84*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/84/charter> [cit. 20. 03. 2022].

⁹⁹ *Tamtéž*, *listina č. 88*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/88/charter> [cit. 20. 03. 2022], *listina č. 90*. In: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/90/charter> [cit. 20. 03. 2022].

¹⁰⁰ Altová, Jiřina: *Cisterciácký klášter. Sedlec*. Kutná Hora 1994, s. 13

¹⁰¹ Foltýn, Dušan – Sommer, Petr – Vlček, Pavel: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1998, s. 330.

¹⁰² Uličný, Petr.: *Boží hrob a Svaté pole: Jeruzalémská typografie sedleckého kláštera*. In: Lomnicková, Radka: *Sedlec: historie, architektura a umělecká tvorba sedleckého kláštera ve středoevropském kontextu kolem roku 1300 a 1700: mezinárodní sympozium, Kutná Hora 18.–20. září 2008*. Praha 2009, s. 215–242.

svůj důvod. Ještě ke všemu se jedná o hřbitov, který byl mimo město. A díky archeologickým výzkumům víme, že pohřebiště mělo opravdu mnohem větší rozměry, obsahovalo mnoho vrstev s hroby i mnoho hrobů hromadných. Světové paralely tohoto místa můžeme nalézt v Campo Santo Teutonico, Jeruzalému či Pise.¹⁰³

Též víme, že tento sakrální okrsek lákal mnoho poutníků i z daleka. Dokonce lidé z Belgie učinili opatření, aby zde mohli být pohřbeni.¹⁰⁴ O tom píše již v 17. století Kapihorský: „Lidé od sta, dvou, i snad dáleji mil do kláštera putující, a tu v nemalém počtu pobožnosti své vykonávající, životů svých zbavení, nikde jinde, než na tom místě (za veliké štěstí a milost sobě pokládající, když při témž klášteře pochování být mohli) pohřbení být nechtěli: Jak se až posavad spatřuje, že se více pod zemí, nežli v kostnici (ač jich tam příliš dosti) kostí nacházelo a nachází.“¹⁰⁵ To potvrzuje i Devoty: „Nejenom domácích a okolních, nýbrž i lidé z dalekých zemí o velikém počtu netoliko každodenně přicházeli, nýbrž i při tom žádostivi byli, aby po jejich smrti na tom všude povědomém místě pohřbeni byli.“¹⁰⁶

Z roku 1565 máme zmínku od Mikuláše Dačického z Heslova: „Kněz Jan Habart, děkan horský, kázal slovo boží v klášteře Sedlci na velkém krchově u kostnice v pondělí po Velikonoci, čehož prve mniši nedopouštěli.“¹⁰⁷ To nám dokazuje aktivní dění na zdejším hřbitově, což v té době bylo zcela běžné.

Nejpozději na konci 14. století došlo k vybudování karneru a postupně docházelo ke zmenšení přilehlého hřbitova. Bylo to nutné, jelikož místo bylo rychle zaplňováno jak místními mnichy, obyvateli Kutné Hory i mnohými příchozími poutníky, kteří chtěli být uloženi do posvátné půdy. Zaplnění hřbitova přispěly dále války a morové epidemie. V 17. století se zde pohřbívat přestalo a „kosti ze zrušených hrobů, byly vyzdviženy a postupně skládány do pyramid v přízemí provizorně obnovené hřbitovní kaple.“¹⁰⁸ A tím se dostáváme k hlavnímu objektu našeho zájmu.

¹⁰³ Bodner, Neta Bar-Yoseph: *Earth from Jerusaem in the Pisan Camposanto*. In: Bartal, Renata – Vorholt, Hanna (ed.): *Between Jerusalem and Europe. Essays in Honour of Bianca Kuhnel*. Boston 2015, s. 75.

¹⁰⁴ Koudounaris, P.: *The Empire of Death*, s. 97.

¹⁰⁵ Kapihorský, S. E.: *Hystorya kláštera*, s. 8.

¹⁰⁶ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 3.

¹⁰⁷ Rezek, A. (ed.): *Paměti Mikuláše Dačického*, s. 91. In: <https://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKnihy/369-Pam%C2%A6Tti.pdf> [cit. 12. 02. 2022].

¹⁰⁸ Altová, J.: *Cisterciácký klášter*, s. 14.

7. Sedlecký karner

7.1. Popis

Emanuel Poche označuje stavbu jako reprezentanta krásného slohu.¹⁰⁹ Je nutné upozornit, že stavba již nemá specifické strohé znaky cisterciácké gotiky, ale je více rafinovaná, což je typické pro vládu krále Václava IV. (1378–1419). Celá stavba působí dosti vertikálně, což zapříčiňují především dvě úzké polygonální věže po stranách průčelí. Díky tomu víme, že stavba určitě nevznikla za opata Heidenreicha, tedy před rokem 1320. Dříve to bylo interpretováno tak, že karner vznikl společně při stavbě hlavní katedrály či jako reakce na hladomor v roce 1318. Prameny bohužel o počátcích stavby mlčí. Byly zde úvahy, že karner zde stál ještě před vznikem hřbitova, ale to neodpovídá historickým záznamům a nyní informaci vyloučili též archeologové, jelikož jsou těla pohřbena i částečně pod stavbou kostnice, k čemuž by v opačném případě nemohlo dojít.¹¹⁰ Dnes se přikláníme k 2. polovině 14. století jako době vzniku stavby.

Karner je dvouetážová hřbitovní centrální stavba. Dolní podlaží, které je zapuštěné do země, má čtvercový půdorys s pravouhlým presbytářem na východní straně. Na západní straně byla později přistavěna předsíň.¹¹¹ Prostor je členěn devíti klenebními poli. Uprostřed místnosti je krypta, kde se pochovávalo od 18. století. V roce 2011 došlo k jejímu otevření. Dnes známe sedm osob z vyšších společenských vrstev, které zde byly uloženy v rakvích, ale celkově se zde uskutečnilo minimálně čtrnáct pohřbů. Krypta vznikla během Santiniho přestavby.¹¹² Hlavním objektem zájmu je zde samozřejmě kosterní výzdoba, které se v práci budu ještě podrobněji věnovat. V rozích se nacházejí čtyři pyramidy velkých rozměrů, které drží za pomoci pětipatrové dřevěné konstrukce.¹¹³ Pyramidy můžou připomínat nebeské hory, nad kterými se nacházejí dřevěné zlaté koruny. Ve výklenku v presbytáři je na obou stranách vytvořena z kostí monstrance.¹¹⁴ Uprostřed kaple kolem vstupu do zmiňované krypty jsou čtyři fiály, představující vítězství nad temnotou a vládou nebes nad

¹⁰⁹ Roháček, Jiří: *Nápisy města Kutná Hora*. Praha 1996, s. 47.

¹¹⁰ Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře*.

¹¹¹ Viz Příloha, obr. č. 15.

¹¹² Velímský, Filip: *Operativní průzkum znovuotevřené barokní krypty v karneru Všech svatých v Sedlci u Kutné Hory*. *Průzkumy památek*, 1, 2008, s. 244.

¹¹³ Viz Příloha, obr. č. 16–17.

¹¹⁴ *Tamtéž*, obr. č. 28.

zemí.¹¹⁵ Nad nimi visí rozměrný lustr, kolem něhož další kostní závěsy tvoří úchvatnou podívanou.¹¹⁶ Ve výklencích podél hlavního schodiště jsou dva kalichy, velkou chloubou je též detailní provedení schwarzenberského erbu, který svoji polohu v průběhu času několikrát změnil.¹¹⁷ Nad vchodem do kaple je chór s galerií, též ověšen kosterní dekorací. Klenby mají bohaté štukové dekory.¹¹⁸

Horní kaple kopíruje původní půdorys nad středověkými klenbami kaple dolní bez jejího pozdějšího rozšíření. Ze hřbitova se do ní přichází dvěma barokními kamennými schodišti. Po levé straně jsou dveře vedoucí na kruchtu, kde byl prostrčený provázek, a na ten se každý večer zvonilo za zemřelé duše. Pod pravou věží byla sakristie.¹¹⁹ Původně v horní kapli byla hvězdicovitá klenba, jedna z nejstarších tohoto typu v Evropě.¹²⁰ „Zbývají po ní čelní oblouky, zalamující se pravouhle kol zmizelých výběhů žeber.“¹²¹ Po husitském pustošení byla nahrazena pouhou klenbou valenou.¹²² Obdélné kněžiště je tvořeno dvěma poli křížové klenby.¹²³ Okna dříve vyplňovala veškerý prostor mezi opěráky, což je zřejmé díky viditelně zazděným oknům.¹²⁴ Všechny stěny lodi byly otevřeny vždy třemi vysokými hrotitými okny s bohatou kružbou. Tedy stěny v této kapli byly do krajnosti odhmotněné, kaple byla právě z tohoto důvodu srovnávána dokonce se Sainte-Chapelle v Paříži. Dnes je část oken zazděná z barokní doby.

Jak shrnuje Líbal, spodní část je „silně porušena barokními přístavbami a rozšířením, kdežto horní kaple stejného půdorysu, ale daleko vyšších rozměrů, je až na klenbu a okna neporušena.“¹²⁵

Západní průčelí na obou rozích ukončují štíhlé šestiboké vížky, které dříve nesly věčná světla, která symbolicky doprovázela mrtvé na jejich cestě. Věžové lampy byly typickým architektonickým prvkem pro cisterciáky ve Francii. Byl to způsob rozloučení se s tímto světem.¹²⁶ Budovu dále obklopují terasy a přiléhá k ní také již

¹¹⁵ Viz Příloha, obr. č. 20–21.

¹¹⁶ *Tamtéž*, obr. č. 22.

¹¹⁷ *Tamtéž*, obr. č. 29–30.

¹¹⁸ *Tamtéž*, obr. č. 24–26.

¹¹⁹ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 25.

¹²⁰ Pospíšil, Aleš: *Kutná Hora*. Kutná Hora 2014, s. 12.

¹²¹ Líbal, Dobroslav: *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*. Praha 1948, s. 177.

¹²² Viz Příloha, obr. č. 37.

¹²³ *Tamtéž*, obr. č. 36.

¹²⁴ *Tamtéž*, obr. č. 40–41.

¹²⁵ Líbal, D.: *Gotická architektura*, s. 177.

¹²⁶ Kapihorský, S. E.: *Hystorya kláštera*, s. 10.

zmiňovaná předsíň na západní straně, skrze niž je možné po schodišti sestoupit dolů do kostnice. I zde můžeme při obou stranách pozorovat zazděná okna.¹²⁷ Patrně stejně nemohla propouštět dostatek světla kvůli schodištím vedoucím do horní kaple, tak byla později zazděna.

7.2. Historie sedleckého karneru

Karner tedy vznikl ve 2. polovině 14. století. Tím se před námi zjevuje velice ojedinělá a nadčasová stavba. Impulsem mohla být morová rána kolem roku 1348, která přinesla mnoho obětí.

Na hřbitově se pohřbívalo již ve 13. století, tedy dříve, než vůbec karner vznikl, což nebývá běžné. Většinou byly středověké hřbitovy zakládány až kolem již stojící sakrální budovy. Nemuselo se jednat přímo o kostnici, ale stačil nějaký menší kostel. Toto pravidlo potvrzoval patrně i náš hřbitov, jelikož zde opravdu stála ještě před karnerem jiná sakrální stavba, čemuž nasvědčuje nedávný archeologický nález zdi a nároží.¹²⁸

O počátcích stavby nemáme mnoho písemných zpráv a stejně jako celý areál kláštera i karner byl poničen již v roce 1421 požárem během husitských válek.¹²⁹ Kostnice však naštěstí byla nejhoršího ušetřena, proto je její horní část dochovaná v podobě z předhusitského období. Devoty píše: „Z obzvláštního řízení božího jediná tato kostnice, z tesaného kamene mistrně postavená kaple věrných zemřelých, a druhá nad ní Všech svatých od žižkovské lůzy neporušená zůstala, dle onoho, co se čte...“¹³⁰ Veselský píše, že kostnice byla po devastujícím období v mnohem lepším stavu než hlavní chrám, z kterého se nám dochovalo pouze torzo.¹³¹ Ten čekal ještě mnoho let na své znovuzkříšení samotným Santinim. Když se mniši roku 1452 vracejí, jako hlavní kostel jim slouží kostel sv. Filipa a Jakuba, který do té doby sloužil jako centrum laické části kláštera. U karneru víme, že během husitských válek došlo k porušení hvězdicové klenby, a tedy i střechy.

¹²⁷ Viz Příloha, obr. č. 42.

¹²⁸ *Tamtéž*, obr. č. 43.

¹²⁹ Altová, J.: *Cisterciácký klášter*, s. 13.

¹³⁰ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 17.

¹³¹ SOKA KH, fond Veselský P.M., kart. 3, inv. č. 42.

K uskladňování kostí na tomto místě došlo dle mého názoru nejpozději v 15. století, jakmile se budova začala obnovovat po husitském pustošení. O kosterní výzdobě však pojednám v samostatné kapitole níže.

Altová se domnívá, že právě v 15. století došlo při obnově kaple i k rozšíření spodního podlaží do dnešní podoby.¹³² S tím souhlasí i Pavel Novák.¹³³ Horyna rozšíření vztahuje až k roku 1661 a tvrdí, že se rozloha spodní kaple dokonce ztrojnásobila a na vnějšku stavby vznikla terasovitá podnož, z které kostel vystupuje dodnes.¹³⁴ Největší úpravy karneru proběhly též v roce 1661. Nejpozději tehdy zde došlo k onomu rozšíření spodního patra, z vnějšku přibýly terasy. To dokládá Sedlecký graduál z roku 1690, kde můžeme vidět podobu kostnice i hlavního chrámu před Santiniho zásahem.¹³⁵ V tomto období též byly pravděpodobně zazděny části oken v horní kapli kvůli větší stabilitě. Na vyobrazení z roku 1712 jsou velká okna stále znatelná, tedy můžeme uvažovat, zdali nedošlo k zazdění až později.¹³⁶ Došlo též k dalšímu přerovnání kosterních pozůstatků.¹³⁷ S jistotou však tento letopočet můžeme vztáhnout pouze k vybudování nové klenby v horní kapli. Původní rozpadlá hvězdicová klenba byla nahrazena valenou klenbou. Tuto informaci dokládá i latinský nápis na podélné kartuši pod znakem nad vrcholem vítězného oblouku horní kaple, kde je rok 1661 uveden.¹³⁸ Tato rekonstrukce trvala do roku 1662. Poche udává až rok 1663, což si můžeme vysvětlit možná až datováním první zde konané mše po opětovném zaklenuí o Velikonocích dne 11. 4. 1663.¹³⁹

Jan Blažej Santini-Aichel, narozený roku 1677 v Praze, byl jedním z nejvýznamnějších barokních architektů u nás. Jeho původ, jak nám i jméno napovídá, je italský. On sám byl již třetí generací italské rodiny usazené v Čechách.¹⁴⁰ Typická je pro něj kombinace barokních a gotických prvků, tedy barokní gotika. Vyučil se kamenictví a studoval i malířství. Poté se vydal na vandrovní cestu, jak tehdy bývalo zvykem. Ta s největší pravděpodobností vedla do Rakouska a Itálie. Ve své

¹³² Altová, Blanka – Štroblová, Helena: *Kutná Hora*. Praha 2000, s. 427.

¹³³ Novák, Pavel: *Kutná Hora „stověžatá“ aneb jak město o své věže také přišlo – proměny kostelů a náboženského života v kutnohorských dějinách*. Krásné město, 1, 2002, s. 11.

¹³⁴ Horyna, Mojmír – Chlíbec, Bohdan: *Memento mori*. Praha 1998, s. 23.

¹³⁵ Viz Příloha, obr. č. 1.

¹³⁶ *Tamtéž*, obr. č. 2.

¹³⁷ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 21.

¹³⁸ Roháček, J.: *Nápisy města Kutná Hora*, s. 136, viz příloha této práce, obr. č. 5.

¹³⁹ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 21.

¹⁴⁰ Kroupa, Jiří – Sedlák, Jan: *Zelená hora: Žďársko Jana Santiniho*. Praha 2015, s. 16.

tvorbě navázal na Jana Baptistu Matheye, dokonce po jeho smrti dokončil většinu jeho rozpracovaných staveb.¹⁴¹ Nejvíce svého času věnoval klášteru ve Žďáru nad Sázavou. Zemřel v roce 1723 v Praze. Pro jeho tvorbu je typická práce se světlem, jemným štukem, vrstvení prostoru a znalost geometrie. Na počátku 18. století došlo k celkové obnově sedleckého kláštera podle návrhu opata Snopka a Jana Blažeje Santiniho-Aichela. Názory odborníků se rozcházejí především co do rozsahu umělcova zásahu. S jistotou můžeme říct, že architektonicky zasahoval pouze do vnější podoby celé stavby a do úprav spodní části karneru.

Někteří badatelé mu přisuzují i vznik bočních teras.¹⁴² Ale jak již víme, ty vznikly nejpozději v 17. století. Díky archeologickým výzkumům z posledních let konaným z důvodu rekonstrukce víme, že klenby terasy pochází dokonce ze středověku, jelikož jsou o dost mohutnější, než jaké by byly typické pro období baroka. Dále Mlázovský upozorňuje na dochované středověké schodiště vedoucí z terasy ke dveřím.¹⁴³ To samozřejmě nevylučuje pozdější zásahy, ke kterým skutečně došlo.

Stejně debaty jsou vedeny o štítě mezi věžemi západního průčelí a přístavěním západní předsíně. Například Altová tvrdí, že obě části přistavěl Santini z důvodu statických.¹⁴⁴ Pospíšil štít přičítá již dřívější úpravě v roce 1661.¹⁴⁵ To je názor, který můžeme ověřit opět díky Sedleckému graduálu z roku 1690,¹⁴⁶ kde se nám naskýtá pohled na klášterní komplex. Vidíme zcela zřetelný štít, dokonce i s blíže nespecifikovatelnou sochou na vrcholku, jako je tomu dodnes. Ale mohlo dojít k jeho úpravě, jelikož veduta od Vogta z roku 1712 zobrazuje štít zaoblený nikoliv ostře zakončený.¹⁴⁷ Co na graduálu i na vedutě od Vogta zřetelně schází, je právě předsíň. Ta tedy dříve, než za Santiniho vzniknout nemohla. S jistotou můžeme říct, že předsíň vznikla před rokem 1780, což dokládá rytina neznámého autora právě z tohoto roku.¹⁴⁸ Santini též vytvořil nový přístup do prvního patra.¹⁴⁹

¹⁴¹ Kroupa, J. – Sedlák, J.: *Zelená hora*, s. 19.

¹⁴² Poche, Emanuel: *Umělecké památky Čech P/Š*. svazek třetí. Praha 1980, s. 302.

¹⁴³ Římskokatolická církev Kutná Hora – Sedlec: *Kostnice SEDLEC 2015*. In: https://www.youtube.com/watch?v=Ag0tm0ARqIA&ab_channel=Sedlec-Kutn%C3%A1Hora. [cit. 25. 12. 2020].

¹⁴⁴ Altová, J.: *Cisterciácký klášter*, s. 14.

¹⁴⁵ Pospíšil, Aleš: *Sedlec: příběh podivuhodného místa Kutné Hory*. Kutná Hora 2015, s. 119.

¹⁴⁶ Viz Příloha, obr. č. 1.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, obr. č. 2.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, obr. č. 4.

¹⁴⁹ Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře*.

Takřka s jistotou můžeme Santinimu připisat štukové práce. Štuková nástropní pole kleneb, v kterých jsou umístěny pyramidy, jsou velice geometricky hravá, tak typická pro Santiniho. Utvrzuje nás v tom též zvolený motiv hvězdy, který umělec hojně používal.

V době barokní byly zřízeny i dva boční oltáře, kazatelna a poté hlavní oltář v kněžišti, zdobený plastickým výjevem kalvárie.

Sporná je otázka Santiniho zásahu do kosterní výzdoby. Já se přikláním k tomu, že vytvořil fiály a kosterní závěsy na klenbách. Faktem zůstává, že o Santiniho zásahu s jistotou nevíme mnoho. Je také možné, že některé části pouze navrhl a dodělal je později jiný umělec. Dle zjištění stáří kostí toto nemůžeme ověřit, jelikož kosti zde byly nahromaděny již dávno před příchodem obou umělců, a ještě dříve předtím byly pochovány na hřbitově.

Nejvíce obezřetný je Horyna, který ve svém bádání o Santinim ještě nebyl překonán. Santinimu připisuje nejmenší podíl na úpravě. Udává nástupní schodiště do prostoru kostnice a jako většina odborníků též dekoraci kleneb.¹⁵⁰

Santiniho návrhy v kameni i řezbě realizovala sochařská dílna Matěje Václava Jäckela.¹⁵¹ K její tvorbě patří například socha Panny Marie Neposkvrněného početí mezi věžemi z roku 1709 a také socha sv. Jana Nepomuckého, která stojí před vstupem na hřbitov kolem kostnice.¹⁵²

Kdy Santini na karneru pracoval, zůstává též otázkou. S jistotou můžeme říct, že se jednalo o počátek 18. století. Jeho práce na hlavním chrámu, který se až díky němu dočkal svého obnovení, probíhaly mezi lety 1702–1708. Sedlák jeho činnost datuje mezi roky 1708–1712, tedy až po dokončení prací v katedrále.¹⁵³ K tomu se přiklání i Jan Frolík během aktuální rekonstrukce.¹⁵⁴ Roháček věří, že zde Santini setrval až do roku 1715.¹⁵⁵ Je to méně pravděpodobné, jelikož mecenáš opat Snopek roku 1708 umírá. Benešovská se přiklání k variantě, že architekt zde působil zároveň, když pracoval na chrámu Nanebevzetí Panny Marie a svatého Jana Křtitele.¹⁵⁶ Shodný

¹⁵⁰ Horyna, Mojmir: *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha 1998, s. 256.

¹⁵¹ Altová, J.: *Cisterciácký klášter*, s. 8.

¹⁵² Kulich, J.: *Kostnice*, s. 6.

¹⁵³ Sedlák, Jan: *Jan Santini: život a dílo: průvodce expozicí*. Brno 1977, s. 23.

¹⁵⁴ Frolík, Jan: *Záchranný archeologický výzkum*, s. 3.

¹⁵⁵ Roháček, J.: *Nápisy města Kutná Hora*, s. 47.

¹⁵⁶ Benešovská, K.: *Architektura gotická*, s. 197.

názor má i Altová.¹⁵⁷ Osobně se přikláním k názoru, že zde autor zasahoval během let, kdy pracoval i na hlavní katedrále, jelikož zásahy v karneru nejsou velkého rozsahu.

Pozdější úpravy z 18. a 19. století respektovaly vyvážené proporce stavby, štíhlé křehké stavební prvky i jejich střídání v promyšleném pravidelném rytmu.

Roku 1750 navštívila kostnici sama Marie Terezie. Přijela sem kvůli mši svaté do hlavního klášterního chrámu.¹⁵⁸ Začátek následujícího roku se nesl též v duchu spřízněném s císařskou rodinou. 21. 12. 1750 zemřela totiž matka Marie Terezie, tedy Alžběta Kristýna Brunšvicko-Wolfenbüttelská. A v lednu následujícího roku prelát sedlecký pozval významné místní osobnosti na *exequia* bývalé císařovny. Tedy na zádušní mši, která se konala v kostnici, kde bylo umístěno *castrum doloris* neboli hrad bolesti, což je dočasná stavba větších rozměrů budovaná k uctění památky panovníka. Tato smuteční architektura nevznikala pouze okolo katafalku zemřelého, ale součástí smutečních slavností bylo též zbudování *castrum doloris* v dalších kostelech, při nichž se sloužily právě zádušní mše.¹⁵⁹ Bylo zde rozsvěceno mnoho svíček. Lidé se bavili, poslouchali hudbu, hodovali. Na *castrum doloris* se nacházelo též šest stříbrných svícňů, které panovnice darovala tomuto místu roku 1723.¹⁶⁰ Tuto informaci potvrzuje listina z roku 1773, tišnovský klášter potvrzuje, že obdržel ze sedleckého kláštera šest stříbrných lamp s erbem císařovny Alžběty.¹⁶¹

V 80. letech 18. století došlo ke zrušení kláštera Josefem II. I kvůli této události došlo k rozprodání majetku z kostelů i z kaple Všech svatých nad kostnicí.¹⁶² I přes zrušení kláštera došlo k opravám kaple v roce 1810 díky aktivitě faráře Františka Josefa Devotyho.¹⁶³ Na přelomu 18. a 19. století dochází k pokusům o odvlhčení kaple, což dokládá přistavěná zeď s průduchem, objevená během archeologického výzkumu.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Altová, J.: *Cisterciácký klášter*, s. 6.

¹⁵⁸ Kegler, V.: *Paměti*, s. 147.

¹⁵⁹ Komárek, Filip – Valeš, Tomáš: *Castra doloris raného novověku na Moravě jako fenomén barokní efemérní dekorace*. In: Roháček, Jiří (ed.): *Sepulcralia et epigraphica IV. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií*. Praha 2013, s. 253.

¹⁶⁰ Kegler, V.: *Paměti*, s. 153.

¹⁶¹ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 302a*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/302a/charter> [cit. 01. 04. 2022].

¹⁶² Vavák, F. J.: *Paměti*, 3. kniha, 2. část (1795–1797). Praha 1916, s. 49.

¹⁶³ Grimm, František: *Hora Kutná: Průvodce městem a blízkým okolím*. Kutná Hora 1924, s. 59.

¹⁶⁴ Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře*.

Většinu majetku včetně sedlecké kostnice odkoupila orlická větev rodu Schwarzenbergů v roce 1819.¹⁶⁵ V této době došlo k další rekonstrukci hlavně díky finanční podpoře Karla III. Schwanzenberga, ke které byl povolán roku 1870 řezbář František Rint z České Skalice.¹⁶⁶ Doba romantismu přímo lákala k navštívení tohoto místa, opět ožily všechny fantazie s tímto místem spojené. Téma smrti silně rezonovalo společností. Jednotlivé kosti byly Rintem vydesinfikovány a vyběleny chlorovým vápnem. To je hlavní důvod, proč kosti nemají hnědé odstíny. To se týkalo i kostí uvnitř pyramid, proto si myslím, že k vyskládání do tvarů pyramid došlo až v této době. Jeho zásluhou vznikl lustr, kalichy, monstrance i schwarzenberský erb. Tato podoba celé dolní kaple se dochovala do dnešních dní. František Rint zde vpravo dole pod vstupním schodištěm zanechal i svůj podpis vytvořený z drobnějších kostí lidského těla.

K našemu štěstí na puristickou přestavbu v 19. století již nebyly dostatečné finance. Dochovaly se nám pouze vyprojektované návrhy od vídeňského architekta Friedricha von Schmidta.¹⁶⁷

7.3. Kosterní výzdoba

K uskladňování kostí zde došlo dle mého názoru nejpozději v 15. století, jakmile se budova začala obnovovat po husitském pustošení. Za tu dobu již hřbitov musel být opravdu rozlehlý ať již kvůli moru, husitským válkám, poutnímu významu místa či faktu, že do konce 14. století se jednalo o jeden z hlavních hřbitovů pro rozrůstající se Kutnou Horu. Též zde byl časový prostor ke zmenšení rozlehlého hřbitova, jelikož řeholní život byl na ústupu a více se v tuto dobu pohřbívalo přímo v Kutné Hoře při chrámu svaté Barbory díky vzniku nového hřbitova na tomto místě na konci 14. století.

Z 1. poloviny 16. století pochází pověst o poloslepém mnichovi, který údajně jako první poskládal kosti uvnitř karneru. Již Šimon Eustach Kapihorský roku 1630 píše, že kosti jsou uvnitř urovnány: „Jak se každý na množství a krásu jejich v kostnici pěkně spořádaných, s podivením podívati může.“¹⁶⁸ Útvar více neupřesňuje, tedy nemyslím si, že by v této době zde již stály dnes všem známé pyramidy. Těžko věřit pověsti, že by jediný a k tomu poloslepý mnich tohle dokázal a zázračně se mu díky

¹⁶⁵ Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře*.

¹⁶⁶ SOkA KH, fond FÚ Sedlec, kart. 76, inv. č. 80. – poznámka 167.

¹⁶⁷ Viz Příloha, obr. č. 10.

¹⁶⁸ Kapihorský, S. E.: *Hystorya kláštera*, s. 8.

tomuto skutku jeho zrak vrátil. Spíše bych se přikláněla k teorii o pouhém přesunu a urovnání kostí do dolní části karneru. Pověst rozvádí Kegler ve svých *Pamětech*: „Z prvopočátku ty svaté kosti od jistého bratra řeholního cisterciánského v slepotě postaveného do pořádného řádu v čtyřech úhlech srovnané býti pamatuji. A slyšel jsem, že týž bratr po dokonalé práci své zrak nabyl.“¹⁶⁹ Můžeme se domnívat, že kosti zde byly urovnány již do čtyř rohů. I v dalším objektu našeho zájmu, v kapli Božího těla, měly kosti svůj vyhrazený prostor. O tom však později.

Někdy se setkáme s názorem, že zprvu vzniklo pyramid dokonce šest. Uvádí se, že dvě z nich, které dnes již nemůžeme spatřit, byly rozebrány právě Santinim a využity jako materiál na další výzdobu.¹⁷⁰ Pravděpodobnější by bylo rozebrání až Františkem Rintem, který měl jistě větší spotřebu kosterních pozůstatků, jelikož on byl tvůrcem monstrance, kalichů, erbu a monumentálního lustru. Nikde v pramenech jsem se však o šesti pyramidách nedočetla. Pyramidy nejsou zmíněny v pramenech až do konce 19. století. Nemyslím, si ale že by pyramidy vznikly až takto pozdě. Kdyby byly poskládány Františkem Rintem na konci 19. století, tak by nebyly dnes v tak tristním stavu. Proč tedy o nich nenalezneme informace v dřívějších pramenech? Napadá mě jednoduché vysvětlení, a to že ty vyskládané hromady, hory z kostí, zkrátka jen naši předci neoznačovali stejným pojmem jako my dnes – pyramidami. Pod pojmem pyramida si člověk obecně představí útvar se čtyřmi ostrými hranami se špičatým zakončením. Pyramidy mají v sobě dřevěnou konstrukci tvořenou pěti vodorovnými patry, která jsou podepřena svislými stojinami. Zde jsou patrné voluty, tedy typicky barokní prvky. Nyní po rozebrání první pyramidy víme, že její objem je kolem 100 m³. Uvnitř se nacházelo kolem 60 000 lebek a dlouhých kostí, myšleno stehenních a holenních s výplňkovým materiálem tvořeným cihlami, kameny a stavební sutí. Jednotlivé kosti nebyly ničím spojovány.¹⁷¹ Uvnitř pyramid se též nacházejí jakési tunely – chodby opět tvořeny pouze pečlivě vyskládanými kostmi. Již naši předci mysleli na to, aby se uvnitř nezadržovala vlhkost v tak velkém rozsahu. Díky dendrochronologické analýze víme, že použité dřevo pro konstrukce bylo skáceno v rozmezí let 1634 až 1700. Na dřevě se též nacházejí barokní značky.¹⁷² K vyskládání

¹⁶⁹ Kegler, V.: *Paměti*, s. 110.

¹⁷⁰ Libenský, F. – Rendek, J.: *Kostnice v českých zemích*, s. 351.

¹⁷¹ Král, Tomáš – Mlázovský, Vít: *Hřbitovní kostel Všechny svatých s kostnicí, Kutná Hora – Sedlec. Restaurování vzorové SZ pyramidy. Přednáška v Sedlci dne 23.9.2021.*

¹⁷² *Tamtéž.*

v této podobě dle mého názoru došlo v 17. století a některé části mohly být dokončeny i za Santiniho.

Není podle mě náhodou, že pověst o slepém mnichovi se na počátku 18. století, tedy v době zásahů Santiniho, dočkává znovuvzkříšení. Dostává nový rozměr. Je aktualizována Keglerem, který píše o době, ve které on sám žil, avšak na Santiniho jméno zde nenarazíme. Autor tvrdí, že v roce 1702 bratr Placidus svaté kosti srovnal do regálů a relikviářů. To by odpovídalo době, kdy Santini do Sedlce přišel. Dále píše, že on sám byl dokonce občas nápomocný při těchto pracích v době, kdy byl ještě pouhým studentem.¹⁷³ Nabízí se otázka, o jakých regálech a relikviářích na počátku 18. století je řeč. Pověst o zásazích slepého mnicha je aktualizována též Laitem: „Ta práce, jež jest čin jednoho nábožného slepého bratra laika, kterýž roku 1709 zraku zbaven byl.“¹⁷⁴ Letopočet je rozdílný, ale nic nevylučuje, že práce mohly trvat pár let.

Důležitou zprávou je pro nás popis prostoru od Devotyho z roku 1830 a skica ze 40. let 19. století od Jana Erazima Vocela.¹⁷⁵ Díky těmto materiálům můžeme rozlišit zásahy Santiniho na počátku 18. století od zásahů Františka Rinta v roce 1870. Zde se poprvé vyskytuje pojem pyramida ve spojitosti se sedleckou kostnicí, avšak dle mého názoru je to myšleno trochu jinak. „Ve čtyřech koutech v prostředku stojí dřevěné pyramidy, na nich lebky, které při zvláštních příležitostech, jakož na den Všech věrných zemřelých, se vprostřed vystavují, a mnoha rozžatými svícemi ozdobují. Po celém klenutí visí množství kostí a lebek pěkně rozdělených.“¹⁷⁶ Myslím si, že Devoty mluví o fiálách, nikoliv o rozměrných objektech, které my dnes označujeme jako pyramidy. Ty by za prvé nebylo možné přesunout, a za druhé fiály mají na sobě přímo hroty sloužící k napíchnutí a rozžhnutí svící. Devoty dále píše, že na obou stranách směrem od hlavního oltáře jsou: „Pěkně srovnané lebky a hnáty lidských těl, ve vršku z dřevěnými rámy obražené, prostředkem z těch hnátů kříže, dělané průduchy, nad nimiž u klenutí visí koruna“.¹⁷⁷ Zde výstižně popisuje pyramidy, které mají dřevěnou konstrukci a průduchy. Nad nimi visí koruna. To opět potvrzuje moji domněnku, že dříve nebyl volen pojem pyramida pro tyto objekty. „Pod dvěma prostředními okny jsou způsobně z dubového dříví dělané, s hnáty a lebkami posázené

¹⁷³ Kegler, V.: *Paměti*, s. 110.

¹⁷⁴ Laitl, V. – Rulík, J.: *Památky starožitného a weleslawného Klásstera*, s. 55.

¹⁷⁵ Viz Příloha, obr. č. 8.

¹⁷⁶ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 23.

¹⁷⁷ *Tamtéž*.

zповѣdnice.¹⁷⁸ Ty jsou zde do dnešních dní, avšak bez kosterní výzdoby. Též se dozvídáme, že po vstupu ze schodů do prostor kostnice bylo jak po pravé, tak i po levé straně sedm lavic.¹⁷⁹ To potvrzuje i o pár let mladší skica od Vocela. Naskýtá se na ní pohled od dnešního hlavního schodiště směrem k hlavnímu oltáři. Vlevo vidíme nakupené kosti za dřevěným hrazením, tvar není zřejmý z pohledového úhlu. Na další tři kupy není vidět, ty se nacházejí za rohem. Další kosti tvoří závěsy kolem klenob. Pyramidové svícny popisované Devotym zde nejsou, avšak mohly se zrovna vyskytovat v jiné části místnosti, jelikož jsou přenosné. Je to jediné vyobrazení interiéru vzniklé před zásahem Františka Rinta.

Domnívám se, že zde od 2. poloviny 15. století byly kosti ledabyle ukládány. O století později došlo k jejich urovnání. Nejpozději však v 17. století, jak dokazuje Kapihorský.¹⁸⁰ Za jeho života již byly kosti vyskládány do čtyř rohů místnosti. Dle mého názoru se jedná již o čtyři kupy kostí námi označované jako pyramidy v podobě, jak je známe dnes. Další kosti byly vyrovnány do dřevěných regálů a relikviářů za jeho mládí, tedy v rozmezí let 1690–1710.¹⁸¹ To opět potvrzuje zásahy v době Santiniho přítomnosti. Relikviáři by mohly být myšleny barokní oltáře, které zde byly v té době nainstalovány a regály možná vodorovné police před pyramidami či ještě další dnes již nedochované dřevěné police. Dále Santini na počátku 18. století vytvořil okrasné girlandy na stropě a klenbách, společně se čtyřmi fiálami, které se dnes nacházejí kolem vstupu do krypty. Ta vznikla též v této době, tedy by se jednalo o promyšlenou Santiniho uměleckou hru, což by pro jeho osobu bylo typické. Ostatní kosterní výzdoba pochází až z dob romantismu 19. století od Františka Rinta – tedy monstrance, kalichy, erb a lustr.

Od roku 2014 až do dnešních dní zde probíhá rozsáhlá rekonstrukce, jejíž součástí byl od května 2016 do srpna 2018 i rozsáhlý archeologický výzkum kolem stavby, který odkryl přes 1800 hrobů, z čehož 32 hromadných.¹⁸² Část hrobů náleží obětem hladomoru v roce 1318 a morové epidemie z let 1349–1350.¹⁸³ Kosterní ostatky byly převezeny nejprve do laboratoří. Ozdobné ornamenty na nich byly tvořeny Rintem v 19. století za pomoci ocelových drátků, které jsou poničeny vlhkostí.

¹⁷⁸ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 23.

¹⁷⁹ *Tamtéž*.

¹⁸⁰ Kapihorský, S. E.: *Hystorya kláštera*, s. 8.

¹⁸¹ Kegler, V.: *Paměti*, s. 110.

¹⁸² Frolík, J.: *Život ve středověké Kutné Hoře*.

¹⁸³ *Tamtéž*.

Též průběžně dochází k očištění jednotlivých kosterních dekorací pod vedením Tomáše Krále. K tomu je využívána vápenná voda, stejně jako v 19. století. Většina závěsné výzdoby včetně lustru je již vyčištěna a zpět na svém místě. Na konci roku 2018 začalo zkoumání, rozebrání a čištění první pyramidy, severozápadní a v druhé polovině letošního roku (2022) by se měla vrátit na své místo v kapli.¹⁸⁴ Její klenební pole bylo vyčištěno a štuková výzdoba zrestaurována pod dohledem Tomáše Rafla. Pro pyramidu vznikla nová dřevěná nosná konstrukce, která by měla zabránit dalšímu sesutí a degradaci díla. To samé čeká i zbylé pyramidy v kostnici.¹⁸⁵ Dále došlo k opravám střechy, obnovení teras, odvětrání a odvlhčení prostoru, podepření pilíře a obnovení barokních schodišť. Výkop, který vznikl díky archeologickému výzkumu, bude ponechán a využije se jako turistické zázemí.¹⁸⁶

7.4. Využití karneru

Primárním využitím karneru bylo uskladnění kostí zemřelých, které byly vyzvednuty z místního hřbitova. V hořejší kapli bývaly slouženy bohoslužby, v dolní části karneru, kde byly uloženy kosti, probíhaly mše také, především smuteční, proto se zde nacházely dřevěné lavice. Hlavním svátkem slaveným na tomto místě byl svátek Všech svatých. Kostnice měla vlastní bratrstvo Všech svatých.¹⁸⁷ Doložené ho máme na počátku 18. století, ale s největší pravděpodobností zde působilo již dříve. Též se k místu vázala zvyklost odpustků. V roce 1676 máme doloženo ze zpráv z vícera klášterů, například ze Zlaté Koruny, Vyššího Brodu či Plasů, že u nich se kaple Všech svatých nenachází. Ale odkazují na skutečnost, že taková kaple, ke které by se odpustky mohly vztahovat, je v Sedlci.¹⁸⁸ Rok na to kaple obdržela přidělené odpustky na sedm let dopředu vždy ke svátku Všech svatých.¹⁸⁹ Dále máme doloženo, že papež Klement XI. je udělil v květnu roku 1711.¹⁹⁰ Poté je zde zmínka o odpustcích

¹⁸⁴ Římskokatolická církev Kutná Hora – Sedlec: *Kostnice SEDLEC 2021*. In: <https://www.youtube.com/watch?v=7LqzF0p7WCM> [cit. 10. 03. 2022].

¹⁸⁵ Generálním projektantem je Ing Vít Mlázovský.

¹⁸⁶ Král, T. – Mlázovský, V.: *Hřbitovní kostel*.

¹⁸⁷ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 282*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/282/charter> [cit. 01. 04. 2022].

¹⁸⁸ *Tamtéž*, *listina č. 234b*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/234b/charter> [cit. 01. 04. 2022].

¹⁸⁹ *Tamtéž*, *listina č. 235*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/235/charter> [cit. 01. 04. 2022].

¹⁹⁰ *Tamtéž*, *listina č. 282*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/282/charter> [cit. 01. 04. 2022].

Klementa XIV., který je kapli udělil 6. neděli po Velikonocích roku 1771.¹⁹¹ To samé se opakuje o pár let později, roku 1779 za papeže Pia VI., kdy kostnice obdržel plnomocné odpustky na Dušičky.¹⁹²

O Velikonocích se zde konaly pravidelné průvody z Kutné Hory do Sedlce, kdy probíhalo kázání v kapli Všech svatých a poté se sestoupilo též do prostor kostnice.¹⁹³ O tom se rozepisuje i Devoty, jelikož jeho zásluhou došlo k obnovení bohoslužeb vždy dvanáctou neděli po svatém Duchu.¹⁹⁴

¹⁹¹ SOA v Třeboni, fond Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248–1801), *listina č. 358b*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/358b/charter> [cit. 01. 04. 2022].

¹⁹² *Tamtéž, listina č. 365a*. In: Dostupná elektronicky zde: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekSedlec/365a/charter> [cit. 01. 04. 2022].

¹⁹³ Laitl, V. – Rulík, J.: *Památky starožitného a weleslawného Klásstera*, s. 57.

¹⁹⁴ Devoty, F. J.: *Zpráva o pověsti*, s. 21.

8. Kaple Božího těla v Kutné Hoře ve srovnání se sedleckým karněrem

Jedná se o stavbu čtvercového půdorysu. Dodnes se nám dochovalo spodní podlaží, které je zaklenuto devíti poli křížové žebrové klenby se svorníky. Dnes jsou čitelné již pouze dvě pole s motivem růže.¹⁹⁵ Klenební žebra přímo navazují na čtyři mohutné válcovité sloupy, čímž dochází k odhmotnění.¹⁹⁶ Jejich křivky se setkávají v ostrých dlouhých patkách a vytrácejí se v obvodové zdi. To vše potvrzuje práci parléřské huti, která pracovala i na vedlejším chrámu. Velkou roli zde hrají i tři lomená okna, která místnost z východní strany celou prosvětlují. Dvnitř se původně vstupovalo ze severu a západu. Dnes funguje přístupově pouze západní portál. Severní je zřetelně zazděný.¹⁹⁷ Zem je pokrytá zeminou, dlažba byla odstraněna.

Kaple, klenot lucemburské gotiky, se tyčí nad údolím řeky Vrchlice na strmé stráni s nádherným výhledem. Byla založena v 80. letech 14. století bratrstvem Božího těla, které zde vzniklo nejpozději v roce 1384.¹⁹⁸ Kaple byla postavena při hornické dřevěné kapli sv. Barbory, kterou později nahradil gotický chrám sv. Barbory. Spolu s kaplí byl založen i okolní hřbitov. Ten pokrývaly stovky náhrobků, jak praví Kořínek: „Bývalo za starých let, na sta, ať neřeknu na tisíce, jak v kostele, tak na Svatobarborském hřbitově, hrobových kamenů viděti.“¹⁹⁹ To vše vyrostlo na pozemcích fary pněvické, která, jak již jsme zmiňovali, spadala pod pražskou kapitulou.

Řeholní život v 15. století v utrakvistických Čechách ztrácel na významu, hřbitov a kaple v centru Kutné Hory sloužily tedy utrakvistickému obyvatelstvu.²⁰⁰ Ke změně dochází až roku 1626, kdy přišli do Kutné Hory jezuité a kaple se stala kaplí kolejní.²⁰¹ Pod jejich správou byl tehdy též chrám sv. Barbory, hřbitov i svatobarborská škola, která přiléhala přímo ke kostnici.²⁰² Škola vznikla již kolem roku 1480, jak tvrdí Kořínek „Jan Charvát bohatý horník, a literární umění milovník, u svatě panny Barbory, blíž kostnice, prostrannou školu, na svůj náklad vystavěl.“²⁰³ Také v této době došlo údajně ke zrušení hřbitova, který svým rozsahem patrně

¹⁹⁵ Viz Příloha, obr. č. 62.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, obr. č. 57–58.

¹⁹⁷ *Tamtéž*, obr. č. 59.

¹⁹⁸ Benešová, Klára: *Architektura gotická*. Praha 2001, s. 235.

¹⁹⁹ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 114.

²⁰⁰ Altová, J.: *Cisterciácký klášter*, s. 14.

²⁰¹ Vavák F. J.: *Paměti*, 3. kniha, 3. část 3 (1798–1801). Praha 1918, s. 98.

²⁰² Viz Příloha, obr. č. 51.

²⁰³ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 78.

dosahoval i do míst, kde dnes stojí jezuitská kolej a kosti z něj byly přemístěny do hřbitovní kaple.²⁰⁴ Nemyslím si, že došlo ke zrušení přilehlého hřbitova, ale pouze k jeho zmenšení. Ještě v roce 1744 je místo běžně označované jako hřbitov.²⁰⁵ Za jezuitů došlo též k drobným barokním stavebním úpravám, které se týkaly hlavně střechy. Dvojitá střecha byla přestavěna na věž. Až právě od 17. století je pro kapli používán název „Božího těla“, kdy došlo k jejímu zasvěcení právě Božímu tělu.²⁰⁶ Kult Božího těla byl v Kutné Hoře velice oblíbený a uctívali ho především příslušníci havířské komunity.²⁰⁷

V daném období dokonce patrně došlo v kapli k zazdění kostí do vyhraněné části. „K tomu vybraná, aby se do ní kostí, z hrobů vykopané, skládali. A jest jich tam věru drahně mnoho, však, že je před třiceti a několika lety zazdili, nepatrných.“²⁰⁸ Pokud informaci vztáhneme k datu vydání Kořínkových *Pamětí*, tak k tomu došlo před rokem 1645. Roku 1800 je situace patrně již jiná, jelikož Vavák píše ve svých *Pamětech*, že kosti lze spatřit.²⁰⁹ Též se mohlo jednat o kosti nové. Informaci o vyčleněném prostoru příkládám velkou váhu i z důvodu, že v místnosti dříve opravdu byly příčky, kterými vznikla čtvercová místnost po pravé i po levé straně od západního vchodu do kaple. Toto členění již zmiňované Vavákem se udrželo až do roku 1895, kdy je možné jej pozorovat na půdorysech, které vznikly kvůli potřebným úpravám pro působení varhanářské dílny.²¹⁰ Vlevo je místnost zcela osamocená, vpravo jedna příčka schází, avšak dochází zde k žádosti o její obnovu.²¹¹

Po zrušení řádu roku 1773 Klementem XIV. připadl chrám i s kolejí do rukou císaře. Kaple už jen ztrácela na svém významu. To potvrzuje i Vavák: „R. 1784 vyřčení taky do losu ničemnění padla, však že žádný kupec nikdy se nenacházel, až roku 1799 teprva se své zkázy a zpuštění dočkala.“²¹² Tehdy byla kaple prodána měšťanu Snížkovi, krupařovi, který nechal odstranit střechu a vytvořil právě na konci 18. století nahoře místo něj zahrádku a ze spodní části vynosil kosti.²¹³ Vavák napsal,

²⁰⁴ Matějková, Eva: *Opomíjený objekt*. Krásné město, 4, 1971, s. 56.

²⁰⁵ Kegler, V.: *Paměti*, s. 56.

²⁰⁶ Zdražilová, Jitka: *Kaple Božího těla*. Zprávy památkové péče. 54, 1994, s. 228.

²⁰⁷ Altová, B. – Štroblová, H.: *Kutná Hora*, s. 345.

²⁰⁸ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 101.

²⁰⁹ Vavák, F. J.: *Paměti*, 3. kniha, 3. část, s. 97.

²¹⁰ Viz Příloha, obr. č. 52.

²¹¹ SOkA KH, fond AMKH – MÚ Kutná Hora, kart. 367, inv. č. X/58–1895 – *plánek*.

²¹² Vavák, F. J.: *Paměti*, 3. kniha, 3. část, s. 99.

²¹³ *Tamtéž*, s. 97.

že: „V té každé čtvrti 12 a spíše 15 velko-řebřinových plných vozů se odvezlo.²¹⁴ „Dne 13. června ráno po mši svaté s panem vůdcem mým Josefem Hoříckým, tam přišedše, boj živých s mrtvými jsme uzřeli, kdež pan Snížek, té kaple kupec a nynější pán, se dvěma nádeníky převeliký ten sklad kostí na různu bořili, do košů hrnuli a tu hned do jámy v též kapli v zemi vyhrabané házeli a zametávali...“²¹⁵ Došlo tedy k odstranění dlažby, vykopání jámy a ostatky byly pohřbeny ještě jednou přímo do země v kapli.

K roku 1886 kapli vlastnil František Potměšil, od kterého ji koupil pan Tuček.²¹⁶ Jeho varhanářská dílna zde fungovala až do dob 2. světové války. Ze spisů před úpravami nutnými pro působení varhanářské dílny víme, že se zde stále nacházela střešní zahrádka, a dokonce byl na ní nad portálem kaple umístěn i altánek.²¹⁷ Z důvodu provozu dílny zde byla přistavěna montovna s cínovnou, které však byly po zrušení dílny zbourány.²¹⁸ Továrna na hudební nástroje zde sídlila ještě v roce 1904, jak zmiňuje *Šolcův nový ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*.²¹⁹

Vzniklý zahradní prostor měl neblahý dopad pro celou kapli, především kvůli vlhkosti ze zalévání. Nakonec byla budova vykoupena oblastním muzeem roku 1970. Podlaha byla snížena do původního stavu.²²⁰ Budova byla ve velice bídém stavu, řádné rekonstrukce se kaple dočkala až mezi lety 1997–2000.

Objekt byl navržen jako karner, tedy jako dvoupatrový objekt. Typově se tedy mělo jednat o stejnou stavbu jako v Sedlci, jen ve větším měřítku. O realizaci vrchního patra se však mezi odborníky vedou dodnes spory. Mezi ty, kteří věří v realizaci horního patra patří například Leminger či Matějková, a do druhé názorové skupiny můžeme zařadit Nováka, Pospíšila nebo Benešovskou. Podle Matějkové „původní gotický vstup do suterénu kaple byl mezi opěrnými pilíři na západní straně, odkud byl také dvěma postranními schodišti přístup do prvního patra.“²²¹ I Vavák píše ve svých *Pamětech* v roce 1800, že: „Prostranná kapla ke cti Božího těla od dávna tu blíž toho chrámu stojí a bývala až do roku 1799 dvojnásobní, totiž hořejší a dolejší, jako jest

²¹⁴ Vavák, F. J.: *Paměti*, 3. kniha, 3. část, s. 98.

²¹⁵ *Tamtéž*, s. 101.

²¹⁶ SOKA, fond AMKH – MÚ Kutná Hora, kart. 362, inv. č. X/7 – list 13.

²¹⁷ *Tamtéž*, list 6.

²¹⁸ Novák, P.: *Kutná Hora*, s. 9.

²¹⁹ Vlastimil, Z.: *Šolcův nový ilustrovaný*, s. 44.

²²⁰ Matějková, E.: *Opomíjený objekt*, s. 57.

²²¹ *Tamtéž*, s. 56.

onoho kostnice při klášteře sedleckém.²²² Leminger též opět vychází z poznámek od Vaváka, který své názory dokládá i náčrty, kde je viditelný věžovitý nástavec, který byl později též odstraněn. Horní patro mělo být též sklenuto do čtyř středních přípor.²²³ Zastánci nerealizované horní kaple se shodují, že došlo k zastřešení dvojicí sedlových střech a nad portálem vzrostla štíhlá věž se stanovou střechou.²²⁴

Při opravách na počátku 21. století byla budova již v natolik špatném stavu, aby tuto informaci bylo možné ze stavby přečíst. O vzniku horní kaple píše Kořínek: „Jan Charvát z Osvesa, horník vzácný a velmi možný, umínil jej z gruntu dát stavěti; ale v létu 1478 úmysl ten proměnil, a že raději chce, témuž svatému, kapli nad svatobarborskou kostnicí vzdělati, se prohlásil.“²²⁵ Tato kaple měla být zasvěcena svatému Janu, horní patro zde mohlo být jedině od 14. století do poloviny 17. století, jelikož není zobrazené ani na vedutě z roku 1670 od Čáslavského.²²⁶ Nemám důvod tuto variantu zavrhnout, tedy věřím tomu, že budova karnerem kdysi opravdu byla. Na vedutě na pozadí adorace Panny Marie horníky z roku 1749, tedy po barokní úpravě, již spatřujeme věž s lucernou místo zdvojené střechy.²²⁷ Můžeme to považovat za barokní architektonický zásah. Roku 1799 byla pravděpodobně odstraněna věž, nikoliv celé horní patro, jak nesprávně napsal Vavák. I jeho ilustrace nasvědčují tomu, že zde stála v té době pouhá věž.²²⁸ V té době je střecha předělána na zahradní plochu, potvrzuje to i vyobrazení z roku 1830.²²⁹

Spodní kaple sloužila primárně k ukládání ostatků, aby se okolní hroby mohly znovu nanovo použít. Přílehlý hřbitov sloužil zprvu převážně horníkům. Jak píše i Kořínek: „Málokdo chtěl u jiného chrámu, své hnáty složit.“²³⁰ Funkce se ale v průběhu staletí měnila. Přímo v kapli se scházelo v 17. století české bratrstvo Zvěstování Panny Marie, v místnosti se v ten čas nacházel i oltář.²³¹ Jednalo se o jejich oratoř, tedy modlitebnu. Po zrušení jezuitského řádu se majitelé kaple měnili,

²²² Vavák, F. J.: *Paměti*, 3. kniha, 3. část, s. 97.

²²³ Benešovská, K., s. 235.

²²⁴ Novák, P.: *Kutná Hora*, s. 9.

²²⁵ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 101.

²²⁶ Viz Příloha, obr. č. 48.

²²⁷ *Tamtéž*, obr. č. 50.

²²⁸ *Tamtéž*, obr. č. 53.

²²⁹ *Tamtéž*, obr. č. 54.

²³⁰ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 114.

²³¹ Altová, B. – Štroblová, H.: *Kutná Hora*, s. 147.

fungovalo zde krupařství či varhanářská dílna. Dnes je místo v provozu turistickém, občas se zde konají kulturní akce.

Sedlecká i kutnohorská kostnice byly plánovány jako karnery. Zřejmě i kaple Božího těla takto nějaký čas vypadala. Tedy jen ve vzdálenosti tří kilometrů se měly zde v Čechách nacházet karnery rovnou dva, ačkoliv jsou údajně typické převážně pro jižní Moravu. Zřejmě to vypovídá o inspirativnosti sedleckého karneru, který vznikl přeci jenom o pár let dříve. To nic nemění na tom, že obě stavby vznikly ve 2. polovině 14. století. Budovy spojuje vzájemná pře institucí – Kutné Hory a sedleckého kláštera. Vlastně díky tomuto rozkolu vůbec došlo k vybudování svatobarborského okrsku, tedy i kaple Božího těla. Dále místa spojuje bratrstvo Božího těla, zde se ale patrně inspiroval naopak sedlecký karner tím svatobarborským, tedy kaplí Božího těla.

9. Malínská kostnice ve srovnání se sedleckým karnerem

Malín se nachází tři kilometry od Kutné Hory. Dnes je, stejně jako Sedlec, její součástí. Tato osada z 10. století vznikla na místě bývalého předrománského hradiště, což nám dokazují zbytky příkopu a valu.²³² Místo je známé především díky Slavníkovcům, kteří toto hradiště spravovali a razili zde denáry od 2. poloviny 10. století. Po jejich vyvraždění se území dostalo do držení jednotlivých šlechtických rodů. Ve 12. století Malín připadl již nám známému knížeti Miroslavovi, zakladateli sedleckého kláštera.²³³ Město bylo důležité i proto, že skrze něj vedla Haberská stezka. Ve své kronice Malín zmiňuje roku 1101 i Kosmas.²³⁴ Do vzniku Kutné Hory byl důležitým centrem: „Malín tehdáž hlučné bylo městečko, mnozí jej městem nazývají, ač po letech, totiž léta 1413, aneb jak jiní praví 1414 od nezbedných havířů, pro lusky, bylo vypáleno, a v mizernou ves obráceno.“²³⁵

Malínská fara, též farnost sv. Štěpána, vznikla někdy kolem roku 1276.²³⁶ Její význam byl veliký, jelikož, jak již víme, odtud byla vykonávána duchovní správa pro Kutnou Horu. Faráře sem dosazoval během 14. století papež nikoliv klášter. Faráři tedy nebyli vždy ze sousedního cisterciáckého kláštera. Duchovním správcem byl například Jan Volek, nemanželský syn krále Václava II. Dohlížel na Malín od roku 1333 díky papeži Janu XXII., ačkoliv předtím farnost spadala nějaký čas pod správu sedleckého kláštera.²³⁷ Tak tomu bylo až do roku 1375, kdy fara již finálně připadla pod správu sedleckého kláštera.

Kostnice v Malíně, někdy označovaná jako kaple Vzkříšení Páně, se nachází při kostele sv. Štěpána, který má již románský původ, avšak ve 14. století byl goticky přestavěn, a ještě později barokizován. Tato přestavba dokončená roku 1710 byla poslední. Až tehdy vznikla malínská kostnice, která se nachází východně od kostela na místním hřbitově.²³⁸ Opět se dostáváme do doby, kdy v klášteře působil Santini. Pokud bychom připisovali práci na pyramidách v Sedlci Santinimu, tak by bylo nutné se zamyslet i nad jeho možnými zásahy v Malíně, jelikož kosti jsou zde vyrovnané

²³² Poche, E.: *Umělecké památky Čech K/O*. svazek druhý. Praha 1978, s. 344.

²³³ Hyhlík, Vladimír – Charvátová, Kateřina: *Bývalé cisterciácké opatství*. Velehrad 1992, s. 3

²³⁴ Bláhová, M. – Fiala, Z. (ed.): *Kosmova kronika česká*. Praha 1972, s. 158.

²³⁵ Kořínek, J.: *Staré paměti*, s. 102.

²³⁶ Štroblová, H.: *Kutná Hora a Sedlecký klášter*, s. 25.

²³⁷ Fiala, Z. – Heřmanský, F. – Mertlík, R. (ed.): *Zbraslavská kronika*, s. 396.

²³⁸ Novák, P.: *Kutná Hora*, s. 5.

mistrně. Ale jak již jsme rozebrali v souvislosti s kosterní výzdobou sedlecké kostnice výše, dle mého názoru byly pyramidy poskládány ještě před Santinim. V tom mě utvrzuje i fakt, že v malínské kostnici, která vznikla na počátku 18. století, jsou kosti urovnány v mnohem lepších tvarech. Stále drží pohromadě, nedochází zde k tak ohromnému sesunu jako v Sedlci. Kdyby sedlecké pyramidy vznikly ve stejné době, tak by patrně byly v mnohem lepším stavu.

Vzhledem k baroknímu původu kostnice je zřejmé, že příběh o urovnání kostí uvnitř kostnice stejným poloslepým mnichem je opravdu pouhou legendou. To však nic nemění na inspiraci sedleckým karnerem. Roku 1812 se stavba dočkala opravy díky dobrovolným příspěvkům. V kostnici se nacházel oltář Božího hrobu. Někaký novodobý již nevyužívaný oltář je zde i dnes, avšak určitě nebude původní. Tato kostnice je více spojená s přímým pohřbíváním, nedocházelo zde jen k uložení kostí vyzvednutých ze hřbitova. Například Ledr zmiňuje rok 1750, kdy sem byl uložen Zikmund Brunner, dále roku 1789 zde byl pohřben administrátor Moric Sauerwein.²³⁹ Z toho můžeme usoudit, že tato místnost sloužila s největší pravděpodobností zároveň jako márnice.

O tom, že by zde stála nějaká jiná kostnice před 18. stoletím se mi nepodařilo zjistit více informací. Její existence je však dle mého názoru dost pravděpodobná, vzhledem k tomu, že okolní hřbitov byl tím nejstarším ze všech tří oblastí našeho zájmu.

Jedná se o centrální, osmibokou stavbu s mansardovou střechou. Dříve zde byla necková klenba a na ní bylo možné spatřit fresky zobrazující Zmrtvýchvstání, Pokušení sv. Antonína a andělů z 2. poloviny 18. století.²⁴⁰ Tak tomu bylo ještě v roce 1978, jak je uvedeno v *Uměleckých památkách Čech*.²⁴¹ Střecha byla nedávno opravena, klenba odstraněna a na stěnách dnes po freskách nejsou ani památky.

Kostnice není veřejnosti přístupná, avšak její velkolepá výzdoba je fascinující. Troufnu si říci, že kdyby v Sedlci nedošlo k Rintovým zásahům na konci 19. století, tak dnes turisté jezdí do Malína. Kostí jsou zde velice pečlivě vyskládané a v mnohem lepším stavu než v Sedlci. Opět došlo k vyrovnání ve čtyřech rozích, tedy je zde zřejmá

²³⁹ Ledr, Josef: *Dějiny obce Malína*. 2. vyd. Kutná Hora 2002, s. 72.

²⁴⁰ Viz Příloha, obr. č. 64–65.

²⁴¹ Poche, E: *Umělecké památky Čech K/O*, s. 345.

inspirace Sedlcem.²⁴² Dva útvary jsou dostavěné a dva rozestavěné, tedy buď došel materiál či byla část rozebrána. Ve všech pyramidách jsou vytvořené výklenky, nad kterými vystupují naaranžované lebky a lemovány jsou pilastry z kostí též s vyskládaným zřetelným motivem lebky.

Jedná se o kostnici barokní, dvě předchozí kostnice popisované v této práci, sedlecká a kutnohorská, byly gotické. Pro barokní období je častější výskyt maleb a různých nápisů, ale jak již jsem na začátku upozornila, dnes zde nic z toho bohužel nenalezneme. V baroku se často jednalo o typ kombinace pohřební kaple (márnice) s osáriem v prostoru pod podlahou. V sedlecké kostnici též víme o uložených rakvích v kryptě, která je právě až z období baroka. Kostí v době baroka jsou primárně součástí výzdoby, jsou tak vyskládány hned, když jsou do prostorů umístěny, nikoliv až později. Nejbohatší a nejautentičtější barokní kostnice ve středních Čechách se nachází v Pálečku.²⁴³

Inspirace vyskládáním kostí v Sedlci je zřejmá, jak nasvědčuje koncepce čtyř rohů. Též si můžeme všimnout, že všechna tři místa spojuje symbolika Božího hrobu. Kutnohorská kaple je mu přímo zasvěcena, kostnice sedlecká je napojena nepřímo skrze bývalý kostel sv. Filipa a Jakuba a v malínské kostnici býval též oltář Božího hrobu. V Malíně i v Sedlci jsou kosti dodnes, není tomu tak jen v kapli Božího těla.

²⁴² Viz Příloha, obr. č. 67–72.

²⁴³ Jesenský, Vít: *Další středočeské barokní kostnice*. Památky středních Čech 11/2, 1997, s. 38.

10. Závěr

Bakalářská práce představila propojené vztahy tří lokalit – sedleckého kláštera, především místního karneru, dále farnosti s kostnicí v Malíně a města Kutné Hory s místním karnerem. Čerpá jak z dobových pramenů, literatury, tak i z dobových vyobrazení. Ta jsou velice cenná, avšak nejsou to fotografie, na které bychom se mohli spoléhat s jistotou. Je nutné na ně pohlížet kriticky. Především barokní veduty mají tendenci aranžovat nereálné pohledy, snaží se o umělé zdání symetrie. I tak si myslím, že nám poskytly cennou službu. V propojení s popisem stavby, či drobnými úryvky o její podobě jsme za pomoci vedut schopni poměrně věrně konstruovat podobu staveb v daném období.

Bylo nutné pracovat s prameny ze širokého období, tedy od pozdního středověku až do 2. poloviny 18. století, aby bylo možné pochopit danou problematiku a nalézt odpovědi na otázky.

Tato práce vyvrací předpoklad, že by karnery byly pouze jihomoravskou záležitostí. V oblasti našeho zájmu se jen tři kilometry od sebe nacházely karnery rovnou dva. A můžeme předpokládat, že mnoho dalších se do dnešních dní nedochovalo.

Všechny tři stavby byly postaveny primárně k tomu, aby v nich byly uloženy kosti ze hřbitova. Dnes se kosti nacházejí pouze ve dvou z nich, v Sedlci a v Malíně. Historie každé stavby je však ojedinělá, a během staletí se i jejich funkce různily. Konaly se zde mše, scházela se tam bratrstva, kaple Božího těla sloužila též jako varhanářská dílna, a tak podobně.

Všechny tři kostnice spojovala též symbolika Božího hrobu. Kutnohorská kaple byla později vysvěcena na kapli Božího těla, kostnice sedlecká byla napojena na tradici Božího hrobu nepřímo skrze bývalý kostel sv. Filipa a Jakuba a v malínské kostnici býval též oltář Božího hrobu.

Sedlecká legenda o svatém poli souvisí spíše s příběhem zaniklého kostela sv. Filipa a Jakuba, kde se nacházel i Boží hrob. Týká se hřbitova, na němž kostnice stojí. Ale stavba samotná v této legendě vlastně nefiguruje, je součástí příběhu jen okrajově. Díky množství lidí, kteří zde chtěli být z tohoto důvodu pohřbeni, nalezneme

uvnitř kostnice takové množství kostí, potažmo materiálu pro inscenaci fascinující podívané.

Karnery v Sedlci a v Kutné Hoře vznikly oba ve 2. polovině 14. století. Vzájemné pře města Kutné Hory a sedlecké kláštera byly vlastně příčinou vzniku kutnohorské kaple Božího těla. Hřbitovy s karnery si tedy jeden čas navzájem konkurovaly, stejně jako obě instituce.

Malínská kostnice je na rozdíl od kaple Božího těla a sedlecké kostnice až barokního původu, ale můžeme předpokládat, že se i na tomto hřbitově nacházel nějaký typ kostnice již dříve. Na první pohled se zdá, že se sedleckou kostnicí nemá, vyjma blízkého umístění, nic společného, ale opak je pravdou. Za prvé oblasti spojují vzájemné vztahy a za druhé k uskladnění kostí zde došlo v době jejího vzniku, tedy na počátku 18. století, kdy probíhaly úpravy též u kostnice sedlecké. Vypozorování této souvislosti je velkým přínosem této práce. Jedná se o dobu, kdy v chrámu Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele a částečně v sedlecké kostnici působil architekt Jan Blažej Santini-Aichel. Vzhledem k tomu, že hromady (pyramidy) kostí vyskládané v Malíně jsou v mnohem lepším stavu, nedochází zde k takovým sesunům kostí jako v Sedlci, přikláním se k názoru, že pyramidy v Sedlci vznikly již dříve, před Santiniho příchodem, tedy před 18. stoletím.

Sedlecká kostnice určitě skrývá ještě mnoho tajemství. Velkým přínosem budou informace získané po prozkoumání kostí a po rozebrání dalších pyramid. Neméně zajímavou otázkou je též symbolika jednotlivých úvarů z kostí v sedlecké kostnici. Ikonografické rozebrání symbolů a vyobrazení v kostnicích jako takových by bylo podle mě velkým přínosem. Dále by určitě stálo za to podrobněji se zabývat kostnicí malínskou. Je škoda, že ve srovnání s kostnicí sedleckou, je ta malínská zcela nepřístupná, neznámá a zanedbána. Téma karnerů by bylo možné více rozvést jistě i ve středoevropském kontextu.

11. Seznam pramenů a literatury

PRAMENY

BÍLEK, Jaroslav: *Ius regale montanorum aneb právo královské horkíkuov*. Kutná Hora 2000.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.): *Codex iuris municipalis regni Bohemiae II*. Praha 1895.

DEVOTY, František Josef: *Zpráva o pověsti prostranného hřbitova aneb svat. pole jakož i kostnici neb obzvláštního vzhledu a vznešenosti dávnověkých kaplí Všech svatých a věrných zemřelých v ohradě veleslavného oudolí sedleckého s připojením znamenité sochy sv. Jana Nepomuckého*. Praha 1830.

EMLER, Josephi (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*. Praha 1890.

FIALA, Zdeněk – HEŘMANSKÝ, František – MERTLÍK, Rudolf (ed.): *Zbraslavská kronika*. Praha 1975.

KAPIHORSKÝ, Simeon Eustach: *Hystorya kláštera Sedleckého, řádu svatého Cistercienského*. Praha 1630.

KEGLER, Vojtěch: *Paměti Vojtěcha Keglera aneb Některé notata královského horního a svobodného města Hory Kutné, sepsaná od Vojtěcha Keglera*. Kutná Hora 2009.

KOŘÍNEK, Jan: *Staré paměti Kuttno-Horské*. Kutná Hora 1997.

LAITL, Václav – RULÍK, Josef: *Památky starožitého a weleslawného Klásstera sedleckého blíž Hory Kuttné w králowstwi Českém, od léta 1142 až do roku 1807*. Kutná Hora 1807.

REZEK, Antonín (ed.): *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*. Praha 1878. In: <https://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKniha/369-Pam%C2%A6Tti.pdf> [cit. 12. 02. 2022].

Státní oblastní archiv v Třeboni, fond *Velkostatek Sedlec u Kutné Hory (1248—1801)*.

Státní okresní archiv Kutná Hora, fond AMKH – MÚ Kutná Hora, kart. 362, inv. č. X/7.

Státní okresní archiv Kutná Hora, fond AMKH – MÚ Kutná Hora, kart. 367, inv. č. X/58–1895.

Státní okresní archiv Kutná Hora, fond AM Kutná Hora, Kniha trhová 1796–1801, kniha č. 383 – List úř. Lib. Contr. 1796 pg. 857.

Státní okresní archiv Kutná Hora, fond FÚ Sedlec, kart. 76, inv. č. 80.

Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Veselský P.M., kart. 3, inv. č. 42.

VAVÁK, František Jan: *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770-1816*. 1. kniha, 2. část (1784-1786). Praha 1910.

VAVÁK, František Jan: *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770-1816*. 3. kniha, 2. část (1795-1797). Praha 1916.

VAVÁK, František Jan: *Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770-1816*. 3. kniha, 3. část (1798-1801). Praha 1918.

LITERATURA

ALTOVÁ, Jiřina: *Cisterciácký klášter. Sedlec*. Kutná Hora 1994.

ALTOVÁ, Blanka – ŠTROBLOVÁ Helena: *Kutná Hora*. Praha 2000.

ARIÉS, Philippe: *Ossuaria*. In: ARIÉS, Philippe: *Dějiny smrti*. Praha 2020, s. 83–84.

BENEŠOVSKÁ, Klára: *Architektura gotická*. Praha 2001.

BÍLEK, Jaroslav: *Sedmset let horního zákoníku Václava II*. In: *Kutnohorský – vlastivědný sborník*, 1, 1999.

BODNER, Neta Bar-Yoseph.: *Earth from Jerusaem in the Pisan Camposanto*. In: BARTAL, Renata – VORHOLT, Hanna (ed.): *Between Jerusalem and Europe. Essays in Honour of Bianca Kuhnel*. Boston 2015, s. 74–93.

DAVIES, Douglas James: *Stručné dějiny smrti*. Praha 2007.

FOLTÝN, Dušan – SOMMER, Petr – VLČEK, Pavel: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1998.

- FROLÍK, Jan: *Záchranný archeologický výzkum při odvodnění hřbitovního kostela Všech svatých s kostnicí v Kutné Hoře – Sedlci*. In: Krásné město, 2, 2017, s. 3–4.
- GRIMM, František: *Hora Kutná: Průvodce městem a blízkým okolím*. Kutná Hora 1924.
- HORYNA, Mojmír: *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha 1998.
- HORYNA, Mojmír – CHLÍBEC, Bohdan: *Memento mori*. Praha 1998.
- HYHLÍK, Vladimír – CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Bývalé cisterciácké opatství. Velehrad* 1992.
- HYNKOVÁ, Jana: *Heidenreich Sedlecký*. In: CHARVÁTOVÁ, Kateřina (ed.): 900 let cisterciáckého řádu: sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze. Praha 2000, s. 97–160.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Počátky cisterciáckých klášterů v Čechách*. In: CHARVÁTOVÁ, Kateřina (ed.): 900 let cisterciáckého řádu: sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze. Praha 2000, s. 65–78.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Sedlec*. In: Dějiny cisterckého řádu v Čechách (1142–1420). Praha 2013, s. 138–208.
- JESENSKÝ, Vít: *Další středočeské barokní kostnice*. In: Památky středních Čech 11/2, 1997, s. 33–38.
- KOMÁREK, Filip – VALEŠ, Tomáš: *Castra doloris raného novověku na Moravě jako fenomén barokní efemérní dekorace*. In: ROHÁČEK, Jiří (ed.): Sepulcralia et epigraphica IV. Fórum epigrafických a sepulkrálních studií. Praha 2013, s. 251–285.
- KOŘAN, Jan: *Přehledné dějiny československého hornictví*. Praha 1955.
- KOUDOUNARIS, Paul: *The Empire of Death: A Cultural History of Ossuaries and Charnel Houses*. Londýn 2011.
- KRATZKE, Christine: *Die Abtei Sedletz im Kontext der Sepulkralkultur des Zisterzienserordens*. In: Lomničková, Radka: Sedlec: historie, architektura a umělecká tvorba sedleckého kláštera ve středoevropském kontextu kolem roku 1300 a 1700: mezinárodní sympozium, Kutná Hora 18.–20. září 2008. Praha 2009, s. 185–214.
- KROUPA, Jiří – SEDLÁK, Jan: *Zelená hora: Žďársko Jana Santiniho*. Praha 2015.

- KULICH, Jan: *Kostnice*. Libice nad Cidlinou 2009.
- LAUWERS, Michel: *Smrt a mrtví*. In: LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude: Encyklopedie středověku. 4. vyd. Praha 2020, s. 676–689.
- LE GOFF, Jacques: *Zrození očiště*. Praha 2003.
- LEDR, Josef: *Dějiny obce Malína*. 2. vyd. Kutná Hora 2002.
- LEMINGER, Emanuel: *Umělecké řemeslo v Kutné Hoře*. Praha, 1926.
- LIBENSKÝ, František – RENDEK, Jan: *Kostnice v českých zemích*. Praha 2019.
- LÍBAL, Dobroslav: *Gotická architektura v Čechách a na Moravě*. Praha 1948.
- LÍBAL, Dobroslav: *Počátky architektury cisterciáckého řádu*. In: CHARVÁTOVÁ, Kateřina (ed.): 900 let cisterciáckého řádu: sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze. Praha 2000, s. 223–228.
- MATĚJKOVÁ, Eva: *Opomíjený objekt*. Krásné město, 4, 1971, s. 55–57.
- MRÁZ, Bohumír – ROJAN, Raoul: *Malý slovník výtvarného umění*. Praha 1996.
- NEŠPOROVÁ, Olga: *O smrti a pohřbívání*. Brno 2013.
- NOVÁK, Pavel: *Kutná Hora „stověžatá“ aneb jak město o své věže také přišlo – proměny kostelů a náboženského života v kutnohorských dějinách*. Krásné město, 1, 2002, s. 3–22.
- NOVÁK, Pavel: *Vývoj struktury pozemkové držby a zemědělské „velkovýroby“ na okrese Kutná Hora*. Kutnohorsko – vlastivědný sborník, 2, 1999.
- OHLER, Norbert: *Umírání a smrt ve středověku*. Jinočany 2001.
- POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech K/O*. svazek druhý. Praha 1978.
- POCHE, Emanuel: *Umělecké památky Čech P/Š* svazek třetí. Praha 1980.
- POSPÍŠIL, Aleš: *Kutná Hora*. Kutná Hora 2014.
- POSPÍŠIL, Aleš: *Sedlec: příběh podivuhodného místa Kutné Hory*. Kutná Hora 2015.
- ROHÁČEK, Jiří: *Nápisy města Kutná Hora*. Praha 1996.

ROUČKOVÁ, Barbora: *Veřejně přístupné kostnice a karnery v České republice*. Brno 2006.

SEDLÁK, Jan: *Jan Santini: život a dílo: průvodce expozicí*. Brno 1977.

ŠTROBLOVÁ, Helena: *Kutná Hora a Sedlecký klášter. Příspěvek k historii vzájemných vztahů do roku 1421*. Památky středních Čech, 7/2, 1993, s. 23–27.

ULIČNÝ, Petr: *Boží hrob a Svaté pole: Jeruzalémská typografie sedleckého kláštera*. In: LOMNIČKOVÁ, Radka: *Sedlec: historie, architektura a umělecká tvorba sedleckého kláštera ve středoevropském kontextu kolem roku 1300 a 1700: mezinárodní sympozium, Kutná Hora 18. - 20. září 2008*. Praha 2009, s. 215–242.

VELÍMSKÝ, Filip: *Operativní průzkum znovuotevřené barokní krypty v karneru Všech svatých v Sedlci u Kutné Hory*. Průzkumy památek, 1, 2008, s. 241–252.

VLASTIMIL, Zdeno: *Šolcův nový ilustrovaný průvodce po památkách Sedleckých a Kutnohorských*. 2. vyd. Kutná Hora 1904.

ZADRAŽILOVÁ, Jitka: *Kaple Božího těla*. Zprávy památkové péče. 54, 1994, s. 229–229.

PŘEDNÁŠKY

FROLÍK, Jan: *Život ve středověké Kutné Hoře. Kostnice a kostel Všech svatých v Kutné Hoře – Sedlci. Archeologické nálezy při záchranném výzkumu*. Sedlec 24.06.2021.

KRÁL, Tomáš – MLÁZOVSKÝ, Vít: *Hřbitovní kostel Všech svatých s kostnicí, Kutná Hora – Sedlec. Restaurování vzorové SZ pyramidy*. Sedlec 23.9.2021.

HMOTNÉ PRAMENY

České muzeum stříbra, č. 3793/80, *Veduta na pozadí adorace Panny Marie horníky 1749*.

České muzeum stříbra, č. k110B. *Čáslavského rytina z roku 1670*.

České muzeum stříbra, č. VU/747/M., *Čáslavského veduta Kutné Hory, 1674 - Jiří Čáslavský*.

České muzeum stříbra, č. VU/829/M., *akvarel Jana Erazima Vocela kolem roku 1845*.

České muzeum stříbra, č. VU4.3075.M, *kresba tuší neznámého autora, kol 1830.*

Národní knihovna České republiky, Praha, sign. XIII A 8, fol. 1v., *Graduál sedleckého kláštera z roku 1690.*

Národní památkový ústav, reprodukce starých fotografií, inv. č. 14.017 – *Kostnice, Malín, Nástropní freska Zmrtvýchvstání detail.*

Národní památkový ústav, reprodukce starých fotografií, inv. č. 14.018 – *Kostnice, Malín, Nástropní freska Zmrtvýchvstání detail.*

Národní památkový ústav, reprodukce starých fotografií, inv. č. 20.831. – *Hřbitovní kaple Všech svatých s kostnicí – celkový pohled od jihozápadu.*

Národní památkový ústav, reprodukce starých fotografií, inv. č. 57.461 – *Hřbitovní kaple Všech svatých s kostnicí – pohled k oltáři.*

Státní okresní archiv Kutná Hora, Sbírková veduta a grafických listů, kart. 1, inv. č. 2, *Wernerova veduta Sedlce a Kutné Hory.*

Státní okresní archiv Kutná Hora, Sbírková veduta a grafických listů, kart. 1, inv. č. 5, *Sedlecký klášter – celkový pohled.*

Státní okresní archiv Kutná Hora, Sbírková veduta a grafických listů, kart. 1, dodatky – *Vogt 1712.*

INTERNETOVÉ ZDROJE

Římskokatolická církev Kutná Hora – Sedlec: *Kostnice SEDLEC 2015.* In: https://www.youtube.com/watch?v=Ag0tm0ARqlA&ab_channel=Sedlec-Kutn%C3%A1Hora. [cit. 25. 12. 2020].

Římskokatolická církev Kutná Hora – Sedlec: *Kostnice SEDLEC 2021.* In: <https://www.youtube.com/watch?v=7LqzF0p7WCM> [cit. 10. 03. 2022].

12. Resumé

The aim of my bachelor thesis is to introduce the ossuary in the Sedlec monastery. The work introduces us the history, reason for the origin, the functions, and the architectural development of this specific building from the second half of the 14th century to the second half of the 18th century. The work deals with the general perception of death at the time, the Cistercian tradition, and marginally with the history of the Sedlec monastery, where the ossuary is located. The thesis then analyses the development and the relations between the ossuary in Sedlec with the ossuaries in Malín and Kutná Hora. The thesis draws information from the primary sources, scholarly literature, and historical works of art.

13. Obrazová příloha

Pokud není uvedeno jinak, tak následující fotografie jsou pořízené autorkou této práce.

13.1. Sedlecký karner

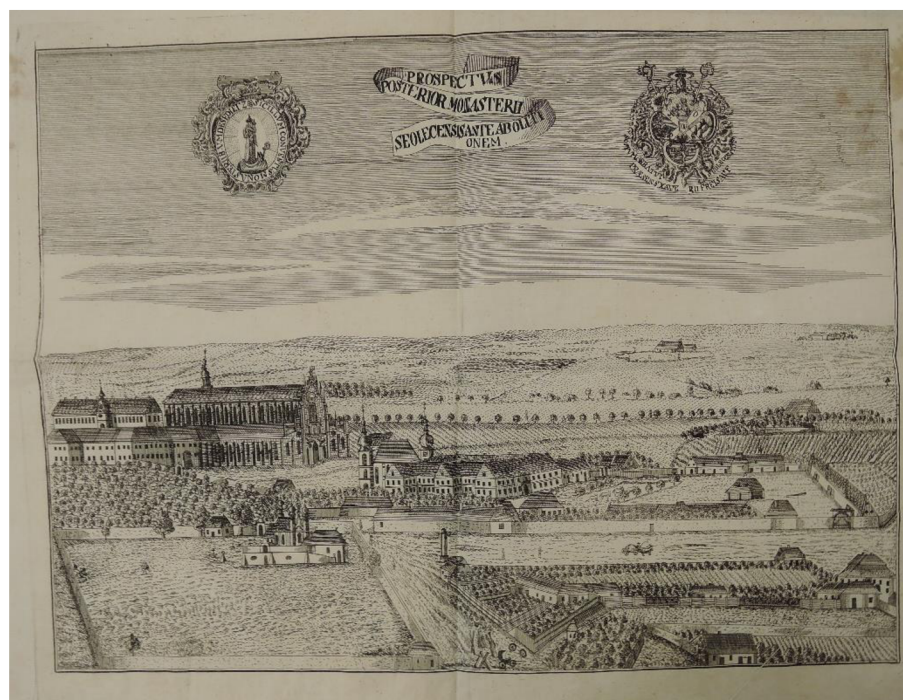
Obrázek č. 1: Titulní list Sedleckého graduálu, 1690 (Národní knihovna České republiky)

Obrázek č. 2: Mořic Vogt, 1712 (SOKA KH)

Obrázek č. 3: Veduta Sedlce a Kutné Hory – Friedrich Bernhard Werner, kol 1740 (SOka KH)

Obrázek č. 4: Pohled neznámého autora na sedlečský klášter, kolem 1800 (SOka KH)

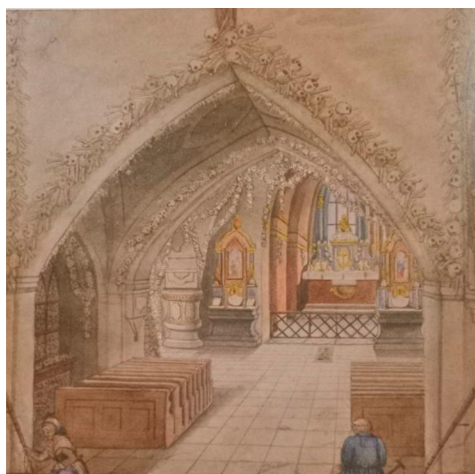

Obrázek č. 5: Nápis nad vrcholem oblouku horní kaple, 1661 (Roháček – Nápis, str. 155)

Obrázek č. 6: Pohled na možnou podobu exteriéru kostnice před Santinim - vlevo (Pospíšil – Sedlec, s. 68.)

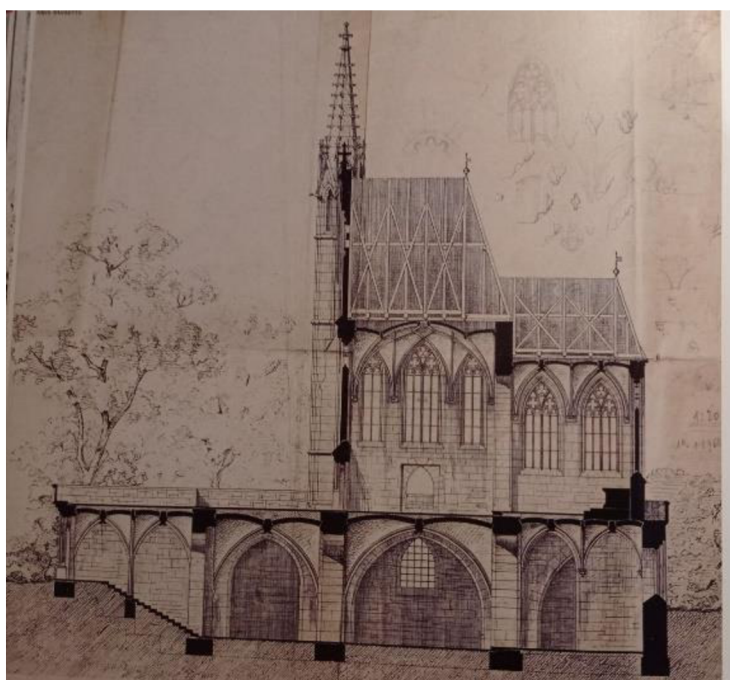
Obrázek č. 7: Pohled na možnou podobu exteriéru kostnice po Santinim – vpravo (Pospíšil – Sedlec, s.120c)

Obrázek č. 8: Interiér dolní kaple od Jana Erazima Vocela, kolem 1845 (ČMS)

Obrázek č. 9: Pohled na kostnici v 19. století (Beneš, František – Veselský, Petr Miloslav: Památná kostnice sedlecká s chrámem „Všech svatých“. Kutnohorsko – vlastivědný sborník, 12, 2009, s. 30)

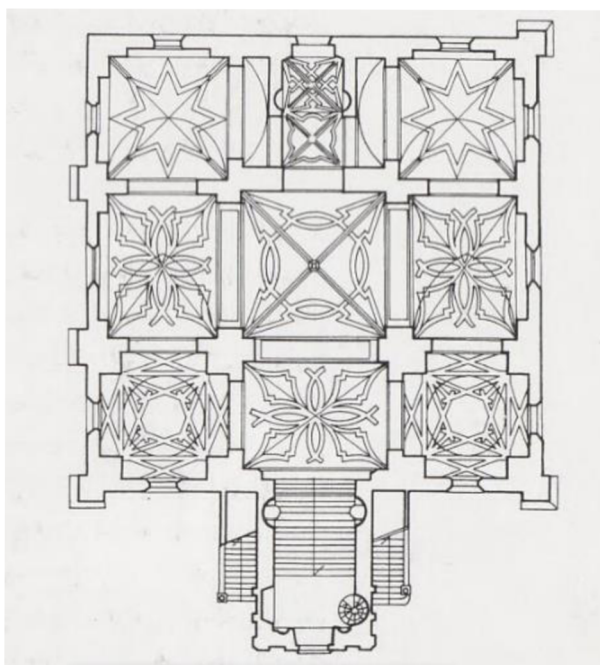

Obrázek č. 10: Návrh na rekonstrukci od Friedricha von Schmidta (Pospíšil – Sedlec, s. 172)

Obrázek č. 11: Fotografie od Chalupníčka z roku 1940 – vlevo (NPU)

Obrázek č. 12: Interiér horní kaple – fotografie od Hilmerové – vpravo (NPU)

Obrázek č. 13: Půdorys kostnice (Horyna, s. 257)

Obrázek č. 14: Pohled na kostnici ze hřbitova

Obrázek č. 15: Předsíň – vchod do kostnice

Obrázky č. 16 a č. 17: Pyramidy

Obrázky č. 18 a č. 19: Pohled do tunelů v pyramidách

Obrázky č. 20 a č. 21: Fiály nad kryptou

Obrázek č. 22: Lustr

Obrázek č. 23: Presbytář v dolní kapli

Obrázek č. 24: Klenba v presbytáři

Obrázky č. 25 a č. 26: Štuková výzdoba kleneb v dolní kapli

Obrázek č. 27: Pohled na starý oltář

Obrázek č. 28: Monstrance

Obrázek č. 29: Schwarzenberský erb

Obrázek č. 30: Kalich

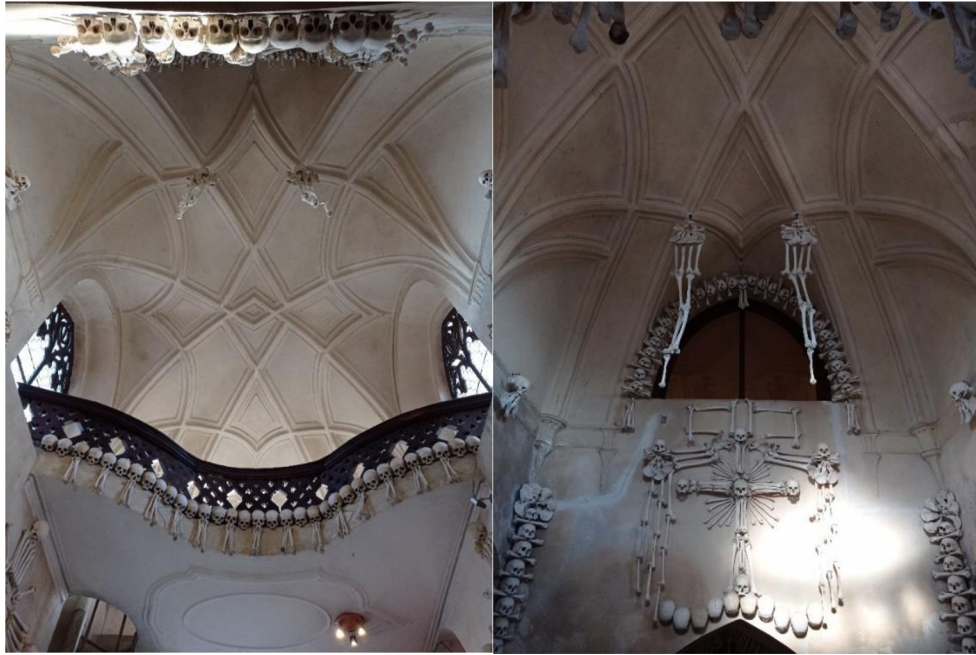

Obrázek č. 31: František Rint

Obrázek č. 32: Schodiště k chóru

Obrázek č. 33: Vstupní schodiště

Obrázek č. 34: Strop předsíně

Obrázek č. 35: Pohled (do okna horní kaple) při vstupu do kaple dolní

Obrázek č. 36: Klenba v presbytáři horní kaple

Obrázek č. 37: Klenba v lodi horní kaple

Obrázek č. 38: Portál do horní kaple z předsíně

Obrázek č. 39: Vstup z terasy do horní kaple

Obrázek č. 40: Zazděná okna v horní kapli (pohled z terasy)

Obrázek č. 41: Zazděná okna v horní kapli (pohled z interiéru)

Obrázek č. 42: Zazděné okno v předsíni

Obrázek č. 43: Pohled na základy starší stavby na místě dnešní kostnice

Obrázek č. 44: Pohled na terasy během záchranného výzkumu

Obrázky č. 45 a č. 46: Průběh oprav

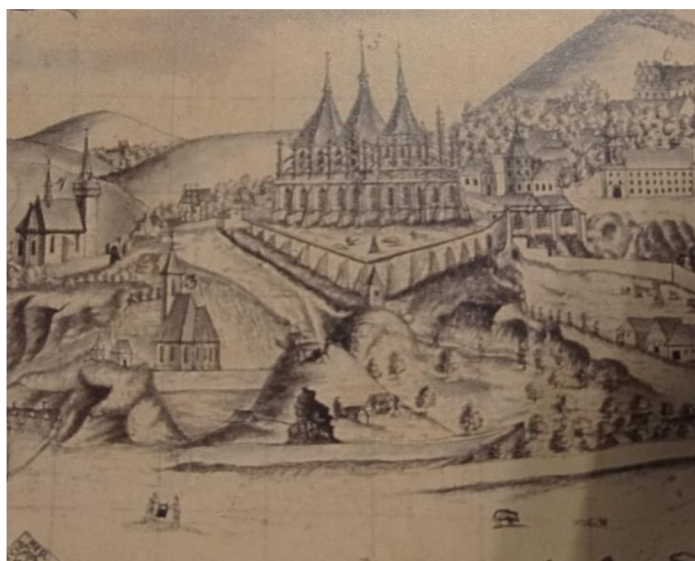

Obrázek č. 47: Vyčištěné lebky připravené o instalaci

13.2. Kaple Božího těla

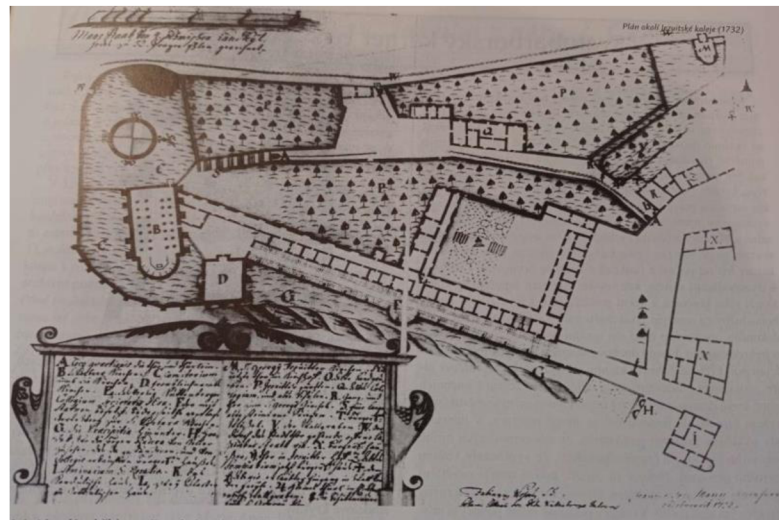
Obrázek č. 48: Rytina od Čáslavského z roku 1670 (ČMS)

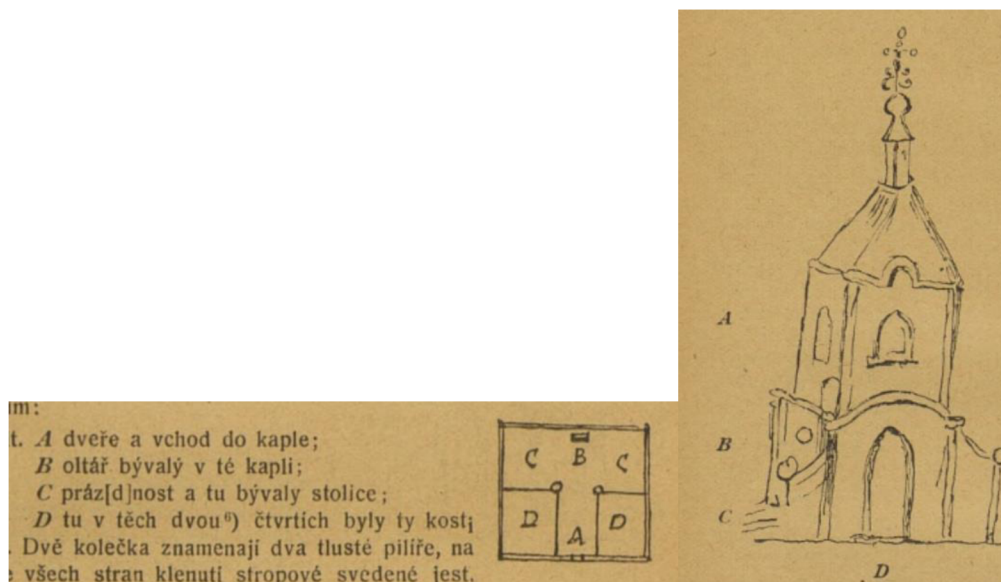
Obrázek č. 49: Výřez z veduty Kutné Hory od J. Čáslavského z roku 1641 (ČMS)

Obrázek č. 50: Výřez z veduty na pozadí adorace Panny Marie horníky z roku 1749 (ČMS)

Obrázek č. 51: Plán svatoborského okrsku z 1732 (Krásné město 1, 2004, str. 14)

Obrázky č. 52 a č. 53: Náčrty od Františka Vaváka (Paměti Františka J. Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770-11816 3, část 3, 1798-1801, str. 91)

Obrázek č. 54: Kresba od neznámého autora z roku 1830 (ČMS)

Obrázek č. 55: Dnešní vstup do kaple Božího těla

Obrázek č. 56: Pohled na kapli z její terasy

Obrázek č. 57: Pohled do interiéru od vchodu

Obrázek č. 58: Pohled na vchod z interiéru

Obrázek č. 59: Schodiště

Obrázek č. 60: Interiér

Obrázek č. 61: Klenba kaple Božího těla

Obrázek č. 62: Svorník

Obrázek č. 63: Interiér

13.3. Malínská kostnice

Obrázky č. 64 a č. 65: Bývalá stropní malba (NPU)

Obrázek č. 66: Malínská kostnice – pohled ze hřbitova

Obrázek č. 67: Dostavěná hora z kostí

Obrázek č. 68: Nedodělaná hora z kostí

Obrázky č. 69 a č. 70: Detaily shodné na všech horách z kostí

Obrázek č. 71: Detail pečlivého vyskládání

Obrázek č. 72: Oltář